

2009

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A
PEDAGOGICKÁ

Katedra: pedagogiky a psychologie

Studijní program: 2. stupeň

**Studijní obor
(kombinace)** anglický jazyk – občanská výchova

PREVENCE ŠIKANY PROSTŘEDNICTVÍM
OVLIVŇOVÁNÍ HODNOTOVÉ ORIENTACE
MLÁDEŽE

MORAL STANDARDS OF THE TEENAGERS AND
VALUE ORIENTATION

Diplomová práce: 08-FP-KPP- 043

Autor:

Šárka MARTINOVIČOVÁ
(MAJEROVÁ)

Podpis:

Adresa:

Dr. Jiřího Fífky 332

386 01 Strakonice

**Vedoucí
práce:** Doc. PaedDr. Josef Horák, CSc.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
89	27	1	27	19	3+1 CD

CD obsahuje celé znění diplomové práce.

V Liberci dne: 11. 5. 2009

2009

TU v Liberci,

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Studentská 2 Tel.: 485 352 515 Fax:
485 352 332

Katedra: pedagogiky a psychologie

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant) Šárka Martinovičová

adresa: Dr. Jiřího Fífky 332, 386 01 Strakonice

obor (kombinace): Anglický jazyk – Občanská výchova

Název DP: Prevence šikany prostřednictvím
ovlivňování hodnotové orientace mládeže

Název DP v angličtině: Moral standards of the teenagers and
prevention of bullying

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Josef Horák, CSc.

Konzultant:

.....
.....

Termín odevzdání: květen 2009

2009

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum: 5. 5. 2009

Podpis:

2009

Poděkování:

Děkuji vedoucímu práce doc. PaedDr. Josef Horák, CSc. Za podnětné rady při tvorbě diplomové práce. Dále děkuji svým kolegům ze Střední školy veřejnoprávní Trivis s.r.o. za pomoc při sběru dat důležitých pro zpracování diplomové práce. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat i své rodině, která mi po celou dobu velice pomáhala a poskytovala morální podporu.

2009

Anotace

Téma diplomové práce popisuje, že kriminalita, šikana a další sociálně patologické jevy se staly již dávno skutečnou hrozbou současné společnosti a ohrožují i klima na školách. V teoretické části je diplomová práce zaměřena na vysvětlení, jakým způsobem musí škola být schopna přijmout - za spolupráce rodiny - větší díl odpovědnosti za výchovu mladé generace. V praktické části je řešení šikany orientováno zejména na zjištění, jaké hodnoty u mládeže přetrvávají a jaké se postupně vytrácejí.

Cílem práce je snaha o objasnění primární prevence šikany v rámci školní edukace orientací dětí a mládeže na duchovní hodnoty. Prevence šikany ve volném čase.

KLÍČOVÁ SLOVA

hodnoty mládeže

výchova

morálka

kriminalita

šikana

2009

Annotation

This diploma Thesis describes that criminality, bullying and other social pathological phenomenon become the real threat of nowadays society and they threatens school climate. The theoretical part of the Diploma Thesis is focused on explanation of the way how the school must be able to accept bigger responsibility of young generation upbringing. The solution of bullying in a practical part of this diploma thesis is oriented on youth value orientation – the surviving and the losing value orientation.

The aim of the Diploma Thesis is to enlighten bully prevention at school by value orientation of children and teenagers on spiritual value.

Bully prevention during free time.

KEY WORDS

Value orientation of teenagers

Upbringing

Morals

Criminality

Bullying

2009

L'annotation

Le thème du mémoire de maîtrise décrit que la criminalité, la brimade et, il y a déjà longtemps, les autres phénomènes sociaux – pathologiques se sont devenus de menace véritable de la société actuelle et ils menacent aussi le climat aux écoles. Dans la partie théorique, le mémoire se concentre sur l'explication de quelle façon l'école doit être capable d'accepter – avec la coopération de la famille – plus grand partage de la responsabilité de l'éducation de la génération jeune. Dans la partie pratique, la solution de brimade est orientée surtout vers la constatation quelles valeurs perdurent chez la jeunesse et lesquelles se progressivement dérobent.

L'objectif de ce mémoire de maîtrise est l'effort d'éclaircissement de la prévention primaire de brimade dans le cadre de l'éducation scolaire l'orientation des enfants et de jeunesse sur les valeurs spirituels.

La prévention de brimade au loisir.

Les mots clés

Las valeurs de jeunesse

L'éducation

La morale

La criminalité

La brimade

2009

METODY

Přímé metody

- **pozorování** – pozorování bude nejprve zaměřeno na celý třídní kolektiv, z něhož se po určité době vyvine pozorování vytipovaných jedinců
- **diskuze** – na základě vyplnění dotazníku proběhne hromadná diskuze se žáky na téma šikana, kriminalita mládeže ve spojitosti s duchovními hodnotami mládeže, kdy se jednotlivci budou moci vyjádřit k dané problematice
- **brainstorming** – stávající situace ve třídním kolektivu X představy o ideálním klima třídy
- **rozhovor** – rozhovor bude probíhat jak na téma hodnotové orientace mládeže

Nepřímé metody

- **dotazník pro studenty**
- **myšlenková mapa** –žáci budou mít více prostoru na promyšlení a hlubší zamyšlení se nad duchovními hodnotami mládeže, a mohou tvůrčím způsobem vyjádřit své názory a postřehy. Cílem je získat od žáků promyšlenější názor na danou problematiku.
- **didaktická hra** – „Charta třídy“, „Bombardování chválou“

2009

Obsah:

1. ÚVOD

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Jak předcházet šikaně a řešit ji ve školách

2.1.1 Školy a školská zařízení v prevenci šikanování

2.1.2 Úspěšnost učitele

2.2 Komunikace

2.2.1 Zájem komunikovat

2.2.2 Didaktická hra jako forma komunikace

2.2.3 Pravidla komunikace

2.3 Hodnotová orientace

2.3.1 Pojem hodnota

2.3.2 Hodnotová orientace mládeže

2.3.3 Cíle mravní výchovy

2.3.4 Metody k získávání hodnot

2.3.5 Morální vědomí v diskuzi

2.3.6 Jak upevnit hodnoty mládeže?

2.4 Náplň volného času dospívajících

2.4.1 Volný čas

2.4.2 Závislosti

2.4.3 Média

3. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Metody výzkumu hodnotových orientací mládeže

3.1.1 Pozorování

3.1.2 Dotazník

3.2 Cíle a očekávání výzkumu

3.3 Tabulky, grafy a analýzy zkoumaných otázek

4. ZÁVĚR

5. SEZNAM LITERATURY

6. PŘÍLOHY

Radim Palouš: „Výchova je novou nadějí, že se lidstvo obrátí ke svým povinnostem a k pravé lidské poctivosti.“

1. ÚVOD

V dnešní době často vidíme a slyšíme, že lidé jsou k sobě bezohlední a zlí, nedodržují pravidla, a slovo morálka jim mnoho neříká. Tato bezohlednost se však neprojevuje pouze v mezilidských vztazích u mládeže, ale v celé společnosti. Jedním z projevů společenské agresivity je šikana.

Šikanování je všudypřítomná forma agrese a může jedince doprovázet po celý život. Jde o rozbujelou sociální nemoc ve společnosti, jejímž důsledkem je poškozování nejen mezilidských vztahů v sociálních skupinách všech typů, ale i poškozování zdraví jednotlivce. Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy.

Pro vztah, který označujeme jako šikanování, je příznačná naprostá asymetrie sil, kdy mocnější zneužívá slabšího a nerespektuje jeho práva. V právní praxi bývá pojem šikana používán jako synonymum pro úmyslné jednání, které je namířené proti jinému subjektu a které útočí na jeho lidskou důstojnost.

V místech výskytu šikany dochází ke ztrátě pocitu bezpečí, a to nejen pro oběť, ale i pro dosud bezprostředně nezaangažované jedince. Na rozdíl od jiných druhů zjevného násilí je šikana zvláště zákeřným jevem, protože zůstává dlouho skrytá. Přitom i při relativně nízké úrovni šikany může u jejích obětí dojít k závažným psychickým traumatům s dlouhodobými následky. Zároveň dochází i k postupné deformaci vztahů ve skupině. Jak říká Kolář: „Šikana je zákeřnou a často smrtelnou chorobu skupinové demokracie“. Proto je velice důležité šikaně předcházet a výchovou se snažit ovlivnit hodnotovou orientaci mládeže.

Jaký je vlastně rozdíl mezi výchovou a vzděláváním, a co naopak mají společného?

Ve vzdělávání člověka jde o získávání znalostí v jednotlivých zdatnostech, jako jsou vědomosti a dovednosti. Co se týká výchovy, jde o změnu vychovávaného. Správná je samozřejmě snaha, aby výchova postihla celého člověka, jak ono partikulární výchovné působení, tak i výchovu lidské podstaty.

Možná, že si můžeme klást otázku, zda máme vůbec právo zasahovat do života a hodnot jinému. Zda máme ty správné metody a názory, kterými chceme vychovávaného ovlivnit. Zda smíme ovlivňovat budoucnost dětí a tím následně i svět. Tento rozpor si však vychovatel musí vyřešit ve svém svědomí. Pokud bude vychovávat dle svého nejlepšího svědomí a dle základních mravních a hodnotových nároků, bude mít odborné znalosti a metodické schopnosti, pak by zde měla být záruka, že se z vychovávaného stane dobrý člověk s osvojením základních mravních a morálních hodnot.

Jistě, každý z nás se může pokusit o změnu, ale jak jsem popsala výše, cesta k ní není mnohdy jednoduchá. A proto se jako pedagog mohu snažit vychovávanému v jeho spletité cestě životem pomoci. Pokud mladý člověk ještě neobjevil svůj vlastní směr v životě, můžeme mu pomoci tím, že budeme jeho rozum a vůli postupně formovat. *„Teprve potom se učitelská živnost rozpadá na dva úkoly: na pěstování rozumu a pěstování vůle, na vzdělání a výchovu.“*¹

¹ Palouš, R.: Čas výchovy, Řím

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Jak předcházet šikaně a řešit ji ve školách

2.1.1 Školy a školská zařízení v prevenci šikanování

Učitel a žák jsou nejbližší účastníci výchovy a výuky. Záměrně zmiňuji i výchovu, protože si myslím, že by měly být obě složky propojeny. Pokud budeme ve školách, či jiných výchovných ústavech pouze vyučovat, nebude naše působení na žáky celkové, což by byla velká škoda. Z druhé strany pokud budeme ve škole jen vychovávat, mohla by se výchova stát pouhým prázdným mentorováním. Nechceme být přece obklopováni lidmi, kteří sice mají široké znalosti, ale co se týká jejich lidskosti a schopnosti bytí ve společnosti, mají zde velké mezery. Je zde však ještě další pohled: *„Lze však snadno vyučovat, avšak nevychovávat a nezdělavat. To je zvláště velkým pokušením pro učitele, který dobu, v níž žije, a společnost, jejíž je součástí, nepovažuje za svou.“*² Doufejme, že tento druh strachu a lhostejnosti, jak jej popsala N. Pelcová, se mezi učiteli a vychovateli nebude často objevovat. Pak bychom se totiž se šikanujícími teenagery a kriminálními činy mladých lidí jistě setkávali ještě častěji než dnes.

Obecně se šikana v zárodečných fázích vyskytuje téměř v každé škole. Proto mají všechny školy a školská zařízení povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování.

Na prevenci šikany i při řešení odhalených případů by měli spolupracovat všichni pedagogičtí pracovníci školy podle předem dohodnutých pravidel. Ředitelé škol vycházejí z komplexního pojetí preventivní strategie, která je součástí Minimálního preventivního programu školy (č. j. 20 006/2007-51). Součástí tohoto programu se stává Program proti šikanování, který si vytváří pedagogičtí pracovníci každé školy. V lednu 2009 byl školám předložen nový Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení (č.j. 24-246/2008-6). Podle tohoto pokynu jsou všechny školy

² Pelcová, N.: Vzorce lidství, Praha, IVS 2001, str. 142

a školská zařízení povinny stanovit tzv. Krizový plán, který eliminuje či minimalizuje dopady šikany ve školním prostředí. S krizovým plánem musí být na začátku školního roku seznámeni jak všichni žáci, tak jejich zákonní zástupci. Učitelé musí informovat žáky a jejich zákonné zástupce o tom, na koho se mohou obrátit při problémech s projevy šikanování souvisejícími, kde se ve škole nachází schránka důvěry či jaké je telefonní číslo na linku bezpečí.

Metodický pokyn MŠMT se zabývá především charakteristikou a postupy při řešení šikanování dětí a mládeže. „*Tato sekundární prevence se uplatňuje v situacích, kdy k šikaně už došlo a kde musí být použita taková opatření k nápravě, aby se problémy už znovu neobjevily. Radíme sem včasnou diagnostiku, bezodkladné vyšetření šikany, pedagogická opatření, včetně výchovné práce s agresory.*“³ Jen malá část tohoto programu je však věnována **primární prevenci** šikany. „*Primární prevence se uplatňuje v případech, kdy k šikaně dosud nedošlo. Spočívá ve výchově harmonické osobnosti, v informovanosti dětí, rodičů a veřejnosti o šikaně, preventivních aktivitách ve školách či v tom, co Pavel Říčan označuje jako 'výchovu k násilí'. Nejlepší ochranou proti šikanování je budování otevřených, kamarádských a bezpečných vztahů mezi členy školního společenství, školní komunity.*“⁴ Já jsem přesvědčena, že bychom měli věnovat stejnou, ne-li větší, pozornost právě primární prevenci šikany. Vždyť mnohem snadnější a účinnější než odstraňovat šikanu je jí předcházet. Nebezpečí šikany můžeme snížit uplatňováním některých zásad, které prospívají dětskému duševnímu a mravnímu vývoji a pomáhají utvářet dobré vztahy v rodině i ve škole. Každý pedagog, obzvláště třídní učitel, je odpovědný za vytvoření zdravého klimatu třídy. Měl by podporovat rozvíjení pozitivních vztahů mezi žáky a v kritických situacích dát jasně najevo, že závadové chování jedince či skupiny nelze tolerovat. Neměl by být lhostejný k projevům agresivity, a to v jakékoli formě. Solidarita se slabými by měla být základem řízení každé třídy. Posílení

³ Bendl, S.: Prevence a řešení šikany ve škole, ISV, Praha 2003, str. 78

⁴ tamtéž

demokracie ve třídě a ve škole, princip kooperace ve výchově a ochrana dětí před vlivem mediálního násilí a pornografie je samozřejmostí.

Často se však podceňují vztahy mezi pedagogy a studenty. Učitelé by měli jednat se žáky jako s partnery a udržovat ovzduší důvěry mezi žáky a pedagogy, tím je nejen podpořena autorita učitele, ale také důvěra v něj. V neposlední řadě by se měl učitel alespoň pokusit rozvíjet a formovat hodnotovou orientaci mládeže, pomoci při sebepoznávání mladých lidí nebo při stanovování životních cílů.

2.1.2 Úspěšnost učitele

Při výchově se mnohokrát stane, že naše zaběhnuté metody se u určitého žáka míjí účinkem. Pak může u učitele dojít k bezmoci a rezignaci. Obzvláště pokud učitel nemá k vychovávanému žádný vztah a žák je pro něj pouze pracovním nástrojem. Na druhé straně, pokud učitel na výchově žáka záleží, bude hledat nové cesty, metody a smysl výchovy. Aby mohlo k výchově dojít, je třeba dialogu mezi učitelem a žákem. *„Bez žákovy ‘dobré’ vůle pohybovat se k cíli je dosažení cíle nemožné.“*⁵ Nemyslí se tím však, že by se žák stal poslušným beránkem bez vlastního názoru. *„Výuka není jen předáváním informací ze strany učitele a přijímání ze strany žáka, ale předpokládá, že o dosažení cíle usiluje žák sám, byť řízen učitelem. Jde spíš o jakési partnerství: cíl je společný, zkušenější řídí, na dosahování cíle se účastní oba.“*⁶ Žák by v každém případě měl v tomto společném vztahu cítit svoji osobní **svobodu**, ale zároveň však jistotu, že v případě nutnosti se mu dostane pomoci a rady. Dokázat vychovávat žáka tímto způsobem, je však pro učitele nesmírně složité. Dokonce si troufám říci, že bez vysokého sebevědomí učitele, morálních zásad a určité tolerance, toho není možné docílit.

⁵ Palouš, R.: Čas výchovy, Řím, str. 23

⁶ Tamtéž, str. 23

2.2 Lidské vztahy

2.2.1 Vztah učitel – dítě

Výchova je působení jednoho člověka na druhého. Aby bylo dosaženo kýžených cílů, je nutné udržovat a pěstovat mezi zúčastněnými skupinami dobré vztahy. „V životním vztahu se člověk nechová k neutrálnímu předmětu, nýbrž zakouší jeho původní tlak a podporu, vnitřní blízkost a cizost. Proto se životní vztah nezakládá jen na poznání, nýbrž právě původně na prociťování, chtění, a stojí vně každé čisté reflexe, vždy už v původním vztahu k mé totální existenci. Přitom, když je naše vlastní existence podporována nebo potlačována, pocítujeme přátelství nebo nepřátelství.“⁷ Vztahy mezi vychovatelem a vychovávaným jsou ještě důležitější a citlivější otázkou než v jiných společenských skupinách. Je to z toho důvodu, že jeden na druhého se snaží výchovně působit a dosáhnout společných cílů. Lidské vztahy budou ovlivňovat společnou komunikaci, náladu ve vztahu, entuziasmus či naopak znechucení při spolupráci.

V neposlední řadě je však velice důležitá i spolupráce rodičů s učiteli a dětmi. Rodinné hodnoty byly každému z nás vštípeny, ať chceme nebo ne. Každý z nás by jistě dokázal vyjmenovat hodnoty, které byly a jsou v naší rodině považovány za nedotknutelné. A z toho by také měl správný pedagog vycházet. Pozitivně zaměřené hodnoty můžeme dál rozvíjet. Pokud ale rozpoznáme, že základem některých negativních hodnot je právě rodina, měli bychom být velice opatrní a při formování takového mladého člověka postupovat obzvláště citlivě.

Pak je jistě ku prospěchu věci, když si osvojíme pojem „**soucítění**“. Aby vztahy i v těchto případech fungovaly, je jistě nutné se vcítit do osoby vychovávaného. Teď záměrně mluvím o vychovávaném, protože si lze jen těžko představit, že by to bylo naopak a žák by se například vcíťoval do učitele. Co se ale týká soucítění jakožto chápání žáka, je to důležitá složka výchovy. Každý se občas ocitne ve složité situaci, kterou jen těžko vyřešíme

⁷ Pelcová, N.: Vzorce lidství, Praha, IVS 2001, str. 100

(handicap, úmrtí blízkého, neznámé prostředí...). Můžeme však pomocí „**vcítění se**“ do druhého spoluprožívat bolest nebo i radost. Soucítit mohu tím spíše, pokud jsem podobnou situaci už sám prožil. „*Vcítění neznamená vtělit se do druhého, ale porozumět mu v jeho jinakosti.*“⁸

2.3 Komunikace

2.3.1 Zájem komunikovat

Komunikace je složka, která nám při výchově mladého člověka značně pomáhá. Dialog, kdy obě zúčastněné složky upřímně řeknou, co mají na srdci a dokážou odlišit podstatné od nepodstatného, umí poslouchat a naslouchat, je ve výchově a formování hodnotové orientace jedním z nejdůležitějších pilířů. Mnohdy už při důkladném naslouchání vychovávaného poznáme, kde je problém. Tímto problémem nemyslím jen problémy týkající se šikany, ale chyba nebo zádrhel může být i například ve výběru vhodného vzoru nebo třeba v nedostatku aktivizujících podnětů.

Jestliže tedy chceme navázat s dětmi dobrý vztah, tak nás jistě napadá otázka: „**Jak získat zájem o komunikaci u mladých lidí?**“ Proto předkládám následující rady, které nám mohou pomoci:

- ❖ **Získejte jejich pozornost** – mluvejte tak, aby řeč dávala smysl a byla jasná a nebojte se riskovat zranitelnost. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že ani nesouhlas či kritika jednání studenta nejsou odmítnuty, pokud jej zdůvodníte a jasně vysvětlíte.
- ❖ **Kontrolujte své pohnutky** – plně se soustřeďte na dítě, neuspokojujte své vlastní potřeby.
- ❖ **Mluvení pomáhá** – nepodceňujte sílu konverzace. Pokud se vám podaří *děti vtáhnout do konverzace*, získali jste základ pro pozitivní vztah – *to se mi již mnohokrát potvrdilo.*

⁸ Pelcová, N.: Vzorce lidství, Praha, IVS 2001, str. 116

- ❖ ***Vyjadřujte své pocity*** – popisujte své pocity, děti se učí, jak je i ony mají vyjadřovat. *Podle mne nejrychlejší cestou k dobrým vztahům jsou právě pocity a dobrá nálada.*
- ❖ ***Respektujte odlišné názory*** – každý z nás vnímá život skrze jiný filtr a v rámci své zkušenosti. *Osvědčilo se mi dát najevo, že názor dítěte respektuji, protože k němu má své důvody a pak sdělit svůj názor. Teprve tehdy může, podle mne, dojít k opravdové komunikaci.*
- ❖ ***Nemluvte ve zlosti, ale pouze o tom, že se zlobíte*** – odděluje citové stavy od jejich obsahu a příčin.

Pokud jsme u studentů vzbudili zájem o komunikaci, jsme na nejlepší cestě k vytváření pohodové atmosféry třídy. Co tedy udělat, aby klima třídy bylo, co nejpříjemnější a co nejvíce tvůrčí? V první řadě je důležité, abychom studentům pomohli s vlastním sebepoznáním, ale i se skutečným poznáním jednotlivých spolužáků. V tomto nelehkém úkolu nám mohou pomoci různé didaktické hry, myšlenkové mapy, či dlouhodobější projekty.

2.3.2 Didaktická hra jako forma komunikace

Mně se velice osvědčily didaktické hry z knih G. Pike, D. Selby: Cvičení a hry pro globální výchovu a Globální výchova. Pro své studenty jsem z této knihy vybrala například didaktickou hru Bombardování chválou, při které studenti poznají nejen své spolužáka, ale mnoho nového se doví i sami o sobě. Další vyzkoušenou sebepoznávací hrou je dotazníková didaktická hra Co o sobě nevím. (Příloha č. 1). Mnohdy je velice zajímavé vidět, jak studenti reagují na zjištění, že si jich jejich spolužáci z nějakého důvodu váží, že je obdivují v situaci, za kterou se sami styděli nebo jak jim „narostou křídla“, když je konečně někdo pochválí.

Dalším cvičením z této knihy, které bývá studenty velice kladně hodnoceno je myšlenková mapa „Deklarace pohodové třídy“. (Příloha č. 2). Tuto didaktickou hru jsem vybrala a upravila

speciálně pro třídu 4. A, kde jsem třídní učitelkou. Důvodem byly časté stížnosti studentů na vyučující a vyučujících na chování a přístup žáků. Byla jsem si vědoma, že tímto projektem píchnu do vosího hnízda, ale chtěla jsem se tímto způsobem pokusit vyřešit neustále se opakující problémy. Zajímavé je, že studenti k projektu přistoupili s nadšením, ale méně nadšení pak již byli učitelé.

V počáteční diskusi bylo vidět, že se studenti opravdu do hloubky zamýšlejí nad pojmy „hodnoty, pohoda, důležité vlastnosti...“, což možná někteří dělali poprvé. Také se jednoznačně vyjádřili, že chtějí, aby se do tohoto cvičení s nimi zapojili i učitelé. Hned v úvodu padla první konstruktivní řešení, jak pohody docílit (vyměnit výzdobu třídy, zalévat květiny, mluvit na rovinu).

Při práci ve skupinách na svých „Kartách očekávání“ studenti překvapivě nepoukazovali pouze na věci, které se jim nelíbí u ostatních, ale často jmenovali jejich vlastní prohřešky či nedostatky. Jejich závazky opravdu často začínaly slovem „Musím...“ Líbilo se mi, že se nebáli označit sami sebe za „příčinu“ problému a že se zavázali problém řešit. Studenti však nešetřili ani vyučující. Velice nekompromisně označili konkrétní „prohřešky“ konkrétních vyučujících (p. učitelka...by neměla zesměšňovat a shazovat studenty, p. učitelka...by měla vyslechnout nás i naše názory, p. učitel...by měl být spravedlivý a nepoužívat tělesné tresty...) a žádali o jejich nápravu. V tomto okamžiku jsem byla v úzkých já, protože jsem se bála, že někteří vyučující kritiku nepřijmou. Proto jsem se v následné společné diskusi snažila „obvinění“ vyučujících lehce změkčit a formulovat je více takticky.

Vzhledem k velkému množství námětů byl největší problém, když studenti měli vybrat společné závazky a tím některé výroky vyřadit. V této chvíli bylo vidět, jak někteří studenti umí dobře obhájit svůj názor a jiní se musí ještě mnohé naučit. Nakonec se však podařilo usnést se na individuálních i kolektivních závazcích, které byly zapsány na balicí papír. Studenti tento arch sami od sebe vyzdobili kresbami a citáty, prý v rámci dobrého klima ve třídě.

Přímé reakce vyučujících na tento projekt jsem bohužel neviděla. Když však se mnou o tom mluvili, snažili se mi vysvětlit, že studenti přehání a překrucují situaci ve třídě. Ne všichni

vyučující se k naší „Deklaraci pohodové“ třídy připojili, ale toto cvičení mělo velký význam už z toho důvodu, že se studenti nad tímto tématem zamysleli a zjistili, že mnohé mohou i sami zlepšit či změnit. Také nahlas sdělili, že jim není úplně lhostejný vzhled třídy nebo chování některých z nich, jak se dříve zdálo. V neposlední řadě je důležité, že i studenti sami se mohou podílet na tvorbě pravidel ve třídě. I odborník na školní šikanu Michal Kolář doporučuje, aby se žáci spolu s učitelem podíleli na tvorbě "charty" řídící pravidla chování žáků a učitelů. „K tomu, aby někdo pravidla znal, rozuměl jim a hlavně je bral vážně, je zapotřebí především, aby se sám podílel na jejich utváření,“ píše Kolář ve své knize Bolest šikanování. Myslím, že podobná cvičení mohou v dobrém postupně ovlivňovat chování studentů, ale i učitelů. Proto jistě znovu pro „mé“ (později možná i pro ostatní) studenty připravím nějaké obdobné cvičení.

Díky komunikaci s mládeží nejenom, že zjistíme mnoho nových cest, jak zlepšit naši práci, ale také poznáme, že ti někdy hluční, neposlušní nebo drzí výrostci jsou vlastně jen děti, jako jsme byli my nebo jako jsou ty naše vlastní. Tímto poznáním můžeme dojít k závěru, že práce s mládeží baví nejen nás, ale i ji. Aby však byl dialog s mládeží co nejefektivnější, je nutné dodržovat základní pravidla komunikace.

2.3.3 Pravidla komunikace

Dodržujte základních pravidel komunikace s teenagerem a jejich zvládnutí vyžaduje určitou dávku péle a trpělivosti. A tady jsou:

1. Sledujte mluvčího

Neverbálně potvrzujte, že nasloucháte, že jste „s ním“. Buďte pozorní, na nic jiného nemyslete a naslouchejte.

2. Parafrázujte mluvčího

Vyjádřete vlastními slovy, co jste slyšeli. Parafrázujte však jen tehdy, potřebujete-li si něco ověřit nebo potvrdit.

3. Reflektujte pocity mluvčího

Používejte techniku zrcadlení – ukažte nejen, co mluvčí vyslovil, ale také to, jaké pocity ve vás sdělení vyvolalo. Tato technika může vést k důvěrnějšímu vztahu a ke sblížení.

4. Shrňte obsah rozhovoru

Tím se ujistíte, že jste porozuměli celému obsahu rozhovoru.

5. Otevření se partnerovi

Úkolem učitele je pomáhat dětem, aby si pomohly samy. Pomůžeme jim tím, že jim umožníme, aby mluvily o sobě. Je důležité při rozhovoru děti podporovat a povzbuzovat, ne poučovat a vnučovat vlastní názor. Jak toho dosáhnout?

- mluvíte k věci
- respektujete příjemce
- ctíte odlišnosti
- ponechte práci dětem
- mluvíte pravdu
-

6. Interpretujte chování

Díky znalostem dítěte si spojte jednotlivé znaky chování. Používejte svoji intuici. V interpretaci svého úsudku však buďte opatrní.

7. Nevyptávejte se příliš

Dotazy jsou v komunikaci velice důležité. Neméně důležité je však se rozhodnout, zda použít otevřenou či uzavřenou otázku. Dobrý komunikátor formuluje otázky tak, aby odrážely požadovanou informaci. Nevyptávejte se více, než je nutné.

8. Poskytujte zpětnou vazbu

Zpětná vazba často znamená konfrontaci – starostlivou a láskyplnou. Zpětnou vazbu poskytujeme jak při úspěchu, tak i v případě nutnosti usměrnit žáka, pokud je ohrožen či zpětnou vazbu vyžaduje. Zpětnou vazbu však poskytujeme vždy při plnění zadaných úkolů. Je vždy zaměřená na pomoc a umožňuje nám, abychom byli, co nejlepší pedagogové.

Učitelé často namítají, že na komunikaci s dětmi není během učebního procesu příliš času. Já si však myslím, že z dětí především vychováváme lidi. A tito lidé mimo základního chápání sebe sama, svého okolí a světa, také umí matematiku, dějiny či cizí jazyk. Proto je podle mne nutností s dětmi během výuky všech těch důležitých a ještě důležitějších předmětů komunikovat, ptát se jich na jejich pocity, názory či postřehy. To pak může být velice důležitá zpětná vazba pro nás pedagogy.

2.3 Hodnotová orientace

2.3.1 Pojem hodnota

Pojem **hodnota** bývá definován mnoha způsoby. Nejobecněji můžeme říci, že jde o „*obecný pojem pro ocenění čehokoli ve smyslu materiálním i duchovním.*“⁹ „*Respektovaná a univerzálně přijatelná hodnota prospívá jak člověku, který ji uznává, tak lidem, s nimiž v duchu této hodnoty jedná.*“¹⁰

Poznání mravních hodnot pak znamená umět aplikovat mravní znalosti v různých situacích. **Mravní znalosti** jsou

⁹ Ottova všeobecná encyklopedie, 2003, str. 463

¹⁰ Eyrovi L. a R., Jak naučit děti hodnotám, Praha, Portál 2008, str. 12

informace o pravidlech a normách, informace o tom, co je správné a co není, jinými slovy co je mravní a co nemravní. Faktory, které ovlivňují mravní znalosti, nazýváme **úhly pohledu**. Úhel pohledu je individuální pohled na danou problematiku. K pochopení, proč bychom se měli chovat morálně, nám dopomůže **morální usuzování**. Víme-li, proč se morálně chovat, rozhodujeme se zřetelem na důsledky našeho chování. Tomu říkáme **morální rozhodování**. A konečně, abychom se mohli morálně chovat a morálně vychovávat, měli bychom si být vědomi svých silných a slabých stránek, tedy tak nazýváme **sebepoznání**. K tomuto sebepoznání můžeme snadněji se studenty dojít např. při didaktické hře Bombardování chválou (Příloha č. 1).

Druhy hodnot:

- sociálně- morální (přátelství, láska...)
- poznávací a tvůrčí (vzdělání, zájmy, sport...)
- materiální (majetek, vybavení, jídlo...)
- Duchovní (četba, hudba...)

Další členění:

- operativní (spjatý s biologickými potřebami člověka, jejich dosahování je spojeno s příjemnými pocity, vyjadřují „moudrost těla“ - jídlo, auto, byt)
- objektivní (jsou naučené sociálním prostředím, na cestě k jejich dosažení prožíváme něco nepříjemného - vzdělání, výsledky v práci nebo ve sportu)

U kulturních lidí procentuálně převažují objektivní hodnoty.

V dnešním složitém světě každý člověk usiluje o svoji životní seberealizaci. Hluboce se zamýšlí nad svými životními rozhodnutími. Tato rozhodnutí jsou ovlivňována jak vnějšími okolnostmi, tak i svojí vnitřní stupnicí hodnot, které ten který člověk uznává. Můžeme tedy říci, že celý lidský svět vystupuje jako svět hodnot. Každé lidské rozhodnutí, čin, událost, ale i vztahy mezi lidmi mají určitý smysl a kvalitu hodnoty. Do světa člověka tedy patří nejen jevy a věci, které člověka obklopují, ale také činnosti, kterými člověk svět poznává či přetváří.

Jádrem hodnocení a preference věcí, lidí a činností je určitý hodnotový systém každého člověka. Vnitřní hodnoty člověka jsou různé podle uvědomované důležitosti. Důležitosti jsou tak určitými

stupni hodnot. Vnitřní svět člověka je světem hodnot, které uznává a významů, které jim přikládá. Je to svět zkušeností, zážitků a poznání. Svět racionality i iracionality.

„V průběhu svého života si každý člověk utváří jak soustavu obecných názorů na svět a o světě, tak soustavu hodnotových orientací a aspirací. Obě tyto soustavy se navzájem ovlivňují a pronikají.“¹¹

2.3.2 Hodnotová orientace mládeže

Hodnotová orientace lidí určuje jejich chování a jednání. Člověk ji potřebuje pro své sebe řízení. Člověk se díky ní postupně dostává k větší zodpovědnosti, autentičnosti a svobodě. Díky formování hodnotové orientace mládeže můžeme ze škol a následně i ze společnosti eliminovat agresivitu, podvody, závist, ale i šikanu. Se vzděláním totiž velice úzce souvisí i výchova. Mládež by tedy ve škole měla být jak vzdělávána, tak i vychovávána. Statistiky ukazují, že nejvíce stoupá agresivita a kriminalita právě u dětí a mládeže. Mládež je nezodpovědná, má problémy s kázní, často se objevuje šikana, vznikají dětské gangy. Proto se zkoumání a formování kvality hodnotové orientace stává společenskou potřebou.

Hodnotová orientace se musí stát důležitým prvkem jak ve vyučování, tak v nepřímém výchovném působení mimo něj. Důležitou úlohu zde hraje kvalita vztahů mezi žáky a učiteli, mezi členy učitelského sboru, mezi učiteli a rodiči a v neposlední řadě mezi žáky samými. Je žádoucí, aby klima školy bylo vlídné a vstřícné. K tomu jistě přispěje estetické a příjemné prostředí jak jednotlivých tříd, tak i celé školy a jejího okolí. Důležitou roli hraje demokratické prostředí celé komunity školy.

¹¹ J. Horák, Kapitoly z teorie výchovy, TU Liberec, 1996, s. 9

2.3.3 Cíle mravní výchovy

„Pro pedagogickou praxi je stanovení cílů mravní výchovy věcí praktičtější a snad prozaičtější. Základním předpokladem, který tomuto úkonu dává smysl, je pedagogovo přesvědčení, že přes všechna možná zpochybnění dovede lidský jedinec odlišit dobré a zlé a je také schopen být (a postupně se stát) bytostí svobodnou a odpovědnou. Tedy dospívat a dospět na určitou úroveň morální zralosti, přičemž na cestě k této zralosti mu může - a vlastně musí - pomoci vhodná a odborná výchova profesionálních pedagogů.“¹²

„Nic není dobré nebo špatné. To z toho dělá až naše přemýšlení.“¹³

Každý žák je osobnost, která žije ve svém vlastním světě. Každý má svou rodinu, která ho vychovává, nebo by ho měla vychovávat, podle svého nejlepšího svědomí a vědomí. Pedagog proto musí vědět, že vzít do rukou celou výchovu žáka není možné. Rozpory mezi výchovou rodičů a pedagogů mohou negativně působit na dítě, v konečné fázi i na rodiče či pedagogy. Jsou ale situace, kdy je pedagogův zásah do morální výchovy nezbytný.

Pokud nechceme, aby u naší mládeže docházelo k šikaně, je třeba v každém studentovi probudit a vychovat osobnost. Osobnost, která bude znát své hodnoty, ale také kladné hodnoty ostatních, kladné hodnoty společnosti. Osobnost, která bude vědět, co je to morálka a jak se podle ní chovat. Osobnost, která nebude o životě a společnosti kolem sebe smýšlet jako o nepříteli, který si zaslouží jeho nenávisť. To vše pedagog může a také by měl ovlivnit a žáka to naučit.

Pedagog by také měl poukázat na dvojí způsob chování mládeže. Stejně tak jako by měla mládež mít úctu k autoritě (k rodičům, učitelům, k nadřízenému), tak by měla mít úctu k vrstevníkům a také k sobě samému. Často se dnes setkáváme se šikanou spíše mezi vrstevníky nežli ve vztahu nadřízený-podřízený.

¹²Vacek, P., Rozvoj morálního vědomí žáků, Praha, Portál 2008, str. 85

¹³ William Shakespeare

Proto je důležité mládež upozornit na fakt, že rozdílné sociální zázemí a podmínky nedělají z vrstevníků něco více nebo něco méně. Je důležité člověka naučit opravdovým mravním hodnotám. Je nezbytné v každém z nich probudit nejen důstojnost lidské osobnosti a sebe úctu, ale také úctu ke druhým a pozitivní hodnocení druhých lidí.

Další faktor, který má možnost pedagog u mládeže rozvíjet je kreativita a iniciativa. Jak často slyšíme, že kriminalita mládeže roste tím, že mají nadbytek volného času, žádné koníčky a proto začínají s vandalismem či právě s kriminalitou. Proto je dalším úkolem pedagoga naučit žáky asertivitě a zmírnit jejich agresivitu. Ve třídním kolektivu se lze zaměřit na omezování přílišné soutěživosti a na sebeovládání.

Neméně důležitým pojmem je spolupráce. Spolupráce, kterou již v dnešní době nelze brát jako pouhý pojem. Spolupráce je důležitá nejen ve třídním kolektivu. Kooperaci definujeme žákům v globálním měřítku. Nabídneme jejich přátelství, péči a pomoc i jiným státům, jiným světadílům. Není dnes výjimkou, když se třída nebo škola, jakožto celek, zapojí do humanitární akce typu „adopce na dálku“. Na střední škole, kde učím, jsme se do tohoto projektu zapojili a musím konstatovat, že s ním máme jen dobré zkušenosti. Nejen že skupina mladých lidí je ochotna udělat dobrý skutek, ale tato aktivita vede i ke stmelení kolektivu. Studenti si najednou uvědomí, že dostatek jídla, školní docházka, oblečení či vybavení pro své záliby není zdaleka všude samozřejmostí. Takové hodnoty jako zdraví a péče o něj, nemohou být všude na světě brány jako naprosto běžná věc. Žáci táhnou za jeden provaz, jsou v něčem všichni stejní, všichni stejně dobří, protože pomáhají. Takováto aktivita vede k eliminování nadřazenosti a šikany. Dále tímto probouzíme v dnešní mládeži zodpovědnost a solidaritu. Solidaritu k jiným státům a zemím, čímž poukážeme na to, že rasismus a diskriminace v dnešní době nemá mezi námi místo.

To všechno jsou tedy cíle mravní výchovy. Člověk dokonce nemusí být profesionálním pedagogem, aby mladé lidi poučil o těchto mravních cestách výchovy. Může to udělat každý člověk, který se drží alespoň základních morálních zásad. A protože

nejdůležitějším prostředkem této osvěty je komunikace, šíření mravních cílů není obtížné, natož pak nereálné.

2.3.4 Metody k získávání hodnot

Pokud chceme docílit efektivní mravní výchovy, musíme nastolit řád. Nejedná se o nějakou agresivní formu pracovního tábora. Jen je třeba od mládí v dětech pěstovat určitou formu respektu. Respekt jak k autoritě, tak i k vrstevníkovi. Ve snaze rozšířit výchovné metody by se mělo postupovat podle určitých kritérií.

❖ *Metoda požadavku*

„Kladení požadavku je formou přímého působení na vychovávaného. Cílem této metody je dosáhnout toho, aby dítě respektovalo daná pravidla. Dítě se dozvídá, co smí a co nesmí a jaké jsou jeho povinnosti. Vedle aspektu morálního je vznášení jasných požadavků významným prvkem organizačně technickým. Obecně vzato, vyslovený požadavek by měl být vnímán jako něco závazného, jako povinnost.“¹⁴

„Co se řekne, to platí!“ staré známe heslo, které dodržuje čím dál tím méně mladých. Někdo něco slíbí a nedodrží to, někdo něco řekne, ale nakonec je to úplně jinak, někdo o něco poprosí a stejně se požadovaného nedočká. A to je samozřejmě špatně. Dítě, již od útlého věku, by mělo mít dané možnosti a hranice, které nesmí překročit. A to i v případě kladení požadavku. Způsoby kladení požadavku jsou různé a většinou postupují od mírných až k agresivním variantám.

„Požadavek může mít podobu prosby, rady, doporučení, upozornění, instrukce, připomenutí, vybídnutí, pokynu, výzvy, povelu, nařízení, zákazu, příkazu a rozkazu. Požadavek může nabýt

¹⁴Vacek, P., Rozvoj morálního vědomí žáků, Praha, Portál 2008, str. 87

v podstatě dvou základních podob: kladné – aktivizující (pokyn, příkaz) a záporné – omezující (zákaz).“¹⁵

První kladení požadavku bývá obvykle formou prosby nebo výzvy. Dítě by si mělo zvyknout uposlechnout na poprvé. Pokud požadavek nesplní, mění se forma z prosby na povel. Pokud ani tehdy není požadavek vyslyšen, přechází se do formy záporné a nastávají zákazy. Dítě si příště dá pozor a kladná forma požadavku bude efektivní.

Hlavně dbejme na to, aby byl úkol přesně definován a dítě přesně vědělo, co má dělat. Nerozhodnost a nepřesnost vede k netoleranci požadavků. Také je důležitý správný vzor, který dítě vidí ve svém rodiči nebo pedagogovi. Když sama něco slíbím, tak to sama udělám. Stejně tak jako když mě dítě o něco slušně požádá. Ano, i o to jde. Požadavek pokládáme slušnou formou. Přehnaně tvrdé a omezující požadavky by mohly být brány jako šikana. Dbáme i na to, aby naše prosby nesklouzly k přílišnému a častému komandování a úkolování. Takové postupy ubírají na efektivnosti a nejsou zcela plněny či jsou dokonce naprosto odmítány.

❖ **Metoda vysvětlování**

„...zatímco požadavek využívá sugestivního vlivu autority vychovatele a obecně platné normy, vysvětlování se dovolává rozumu a soudnosti vychovávaného, opírá se o logickou argumentaci, dokazování a vyvracení.“¹⁶ Zde už nejde o to, že dítě slepě poslouchá, co se mu poručí, zde už mluvíme o mladém člověku, který přemýšlí o tom, co udělá. Proto je důležité mu vysvětlit, co dělá, jak to má dělat a hlavně **proč** to tak dělá. Ale pozor. Pokud učitel vysvětluje daný problém či situaci, měl by zvolit zajímavý styl podání. Jestliže se učitel bude vyvyšovat nad

¹⁵Vacek, P., Rozvoj morálního vědomí žáků, Praha, Portál 2008, str. 87

¹⁶ Kučerová, in Střelec, 1998, str. 81

žáky, moralizovat v přílišné míře a jeho podání sklouzne v kázání, jeho práce nebude ze strany žáků pochopena ani tolerována, bude odmítána.

❖ **Metody podněcování a tlumení citů**

- Sugescie – učitel přenáší na žáka city a prožitky (gesty, tónem, mimikou)
- Agitace – působení na city, snažíme se jím získat žáka pro určitou činnost
- Eliminace – emoční zklidnění
- Degravace – oslabování nežádoucích emocí žertem či ironií
- Substitute – nahrazení nevhodných projevů příhodnějšími

❖ **Metoda přesvědčování**

Přesvědčování, které má blízko k vysvětlování, nepůsobí na stránku rozumovou, ale spíše na stránku citovou. Přesvědčování je také těžší než vysvětlování. Proto je důležité předem znát člověka – dítě, kterého chceme o něčem přesvědčit. „*Přesvědčování spočívá ve vzájemně spjatých poznatcích a názorech, které lidi přijali za své, k nimž si vytvořili vnitřní kritický vztah. Přesvědčení tvoří vždy charakterové jádro osobnosti člověka.*“¹⁷ Bereme v úvahu faktory jako je věk, pohlaví, víra, sociální sféra... Přesvědčit někoho znamená, že dotyčný zaujme jistý citový postoj k dané problematice.

Pokud budeme dodržovat správné postupy a budeme dostatečně opatrní, odvážím se tvrdit, že dítě dokážeme přesvědčit o čemkoli. Přesvědčování lze tedy brát jako velice silnou zbraň, kterou drží v ruce téměř každý člověk. Musíme být sami přesvědčeni o tom, co chceme vlastně dítěti sdělit. Musíme sami věřit tomu, čemu chceme, aby věřil druhý. Pokud máme jasně stanovené mravní hodnoty, pokud jim věříme a řídíme se podle nich, jsme na nejlepší cestě přesvědčit o našem smýšlení i naši mládež.

¹⁷ Horák, J., Škola a hodnotová orientace dětí a mládeže, Liberec 1997, str. 31

❖ Metoda příkladu

Ani metoda příkladu není jednoduchá. Dítě si samo vybírá, kdo nebo co mu půjde příkladem, podle koho nebo čeho se bude řídit a bude tak směřovat své smýšlení a své činy. Příkladem pro dítě se může stát každý. Proto je důležité uvědomit si fakt, že i já sama se mohu pro někoho stát příkladem. Jako matka, jako žena, jako učitelka. Obecně totiž platí, že lidé mají sklon napodobovat ty, kteří nad nimi mají převahu, anebo ty, kteří jsou jim nejbližší. A ještě důležitější potom je, se podle toho zachovat. Koukat na sebe i očima žáků a vědět, že to, co budu dělat já sama, může chtít dělat další člověk. Proto se musíme snažit hrát své životní role, jak nejlépe svedeme. Chybou ovšem je, pokud se před žáky stavíme jako osoba naprosto neomylná, dokonalá, která nemá slabín a neumí přiznat chybu. Každý chybuje a každý by měl být schopný to přiznat. I to je důležité studenty naučit.

Už jen díky tomu, že na učitele dítě hledí jako na svůj vzor, by měl dotyčný pedagog nejen vzdělávat, ale také vychovávat. Vychovávat povzbuzením, pochvalou, oceněním. Součástí výchovy je ale také přiměřený trest, pokud si ho dítě, žák zaslouží.

- Pedagog by neměl dávat nepřiměřené tresty žákům, a pokud se trestat rozhodne, tak by váha trestu měla opravdu odpovídat váze provinění. A co je ještě důležitější, každý žák by měl být trestán podle stejného, jednotného měřítko.
- Správný pedagog by neměl přecházet otázky dětí, které se třeba zrovna nevztahují přímo k tématu. Rozvíjení dětského myšlení je důležité ve všech okruzích a ne jen v osnovách daného předmětu.

A konečně! Od kolika dětí slýcháme stížnosti a nářky nad nespravedlností učitelů. Stejně znalosti a jiná známka. „Proč?“ Ptají se nechápavě. „Proč?“ ptám se i já. Ať chceme nebo ne, hned v závěsu za vzorem rodičovským stojí vzor – pedagog. Žáci tráví velkou část svého mládí ve školních lavicích soustředěním se na výklad. Jsou, chtějí nechtějí, ovlivněni nejen obsahem učiva, ale i **chováním** kantora. Nespravedlnost, podrývání osobních názorů, protěžování jedinců, rozdílné podmínky i zacházení se žákem

negativně formují jejich hodnotovou orientaci. Nemluvíme v těchto případech o šikaně? A není v zájmu pedagogů šikaně předcházet? Proto vždy mějme na paměti: „Co nechceš, aby dělali druzí, nedělej ty sám!“

❖ **Metoda režimu**

„Jak už bylo řečeno, řád dítěte je pro jeho život nezbytný. Řád v kladném a prospěšném slova smyslu. „Jde o uvedení určitého řádu do života dítěte jak v rodinném, tak školním prostředí. Pravidelně se opakující činnosti v cyklech v rámci dne nebo týdne umožňují organismu naladit se na optimální výkon při menším výdeji energie. Činnosti probíhající v určitém opakujícím se sledu, v tzv. dynamickém stereotypu, se stávají návykem či zvykem. Jednat v souladu s tím, jak jsem zvyklý, navozuje pocity libosti a vnitřního uspokojení.“¹⁸

Řád neboli uspořádaný způsob života by mělo mít od útlého věku každé dítě. Pokud tomu tak není, dítě nevnímá jisté povinnosti jako standardní postupy, ale jako něco navíc. Dochází k hádkám kvůli maličkostem, dochází k neposlušnosti, rivalitě či naprosté anarchii dítěte. Tímto má dítě naprosto neuspořádané morální hodnoty, kterým se bude s postupujícím věkem učit obtížněji a obtížněji, pokud se jim kdy ještě naučí.

Porušení pravidla by mělo být potrestáno. Ano či ne? Tresty obecně zvyšují agresi jedince. Jestliže si ale bude dítě dělat, co se mu zlíbí, výchova selhala a dotyčný ztrácí své morální hodnoty úplně. I toto přispívá ke kriminalitě mládeže. A proto jediným správným řešením je vést dítě již od mala k pravidelnosti, uspořádání, disciplíně a poslušnosti. Řád by měl být chápán a přijímán. Je dobré být tolerantní a seznámit jedince s tím, že po vzájemné dohodě může být řád upraven či změněn. Řád není něco svazujícího, řád má být prospěšný k snadnějšímu řízení našeho života.

¹⁸ Vacek, P., Rozvoj morálního vědomí žáků, Praha, Portál 2008, str. 90

Pokud tomu tak není, má daná osoba problémy doma s rodiči, které se dále stupňují v mateřské školce, ve škole a dále pak i v osobním životě.

❖ **Metoda kontroly a dozoru**

„Základní pravidlo zní: Požadavky a tresty, jejichž naplnění (dodržení) nekontrolujeme, ztrácejí účinnost. Jinými slovy: Pokud splnění požadavku nemohu ověřit, je lepší ho nevznášet.“¹⁹ Je logické, že děti mají tendenci dělat jen to, co musí. Především pokud jde o povinnosti. Pokud budeme dítěti stále zadávat novou a novou práci, kterou nemůžeme, nebo nemá čas zkontrolovat, dítě zjistí, že plnění takových povinností je zbytečné a v práci přestane, či dojde k naprostému anarchistickému přístupu k plnění svých povinností. Nesmíme zapomenout dítě upozornit na chyby, vysvětlit mu, jak se příště chybám vyvarovat a po úspěšném dokončení práce či úkolu dítě pochválit. „Pozorování dětí má však i pedagogicko-diagnostický aspekt. Pro pedagoga může být velice přínosné vidět děti v jiných rolích a odlišných vzájemných vztazích než při organizované výuce ve třídě.“²⁰

Při mimoškolní aktivitě je vhodné uplatnit **dva typy dozoru**:

- Dozírající pedagog by měl s dětmi komunikovat, účastnit se jejich činnosti, být přirozenou součástí
- Přímý dozor by měl ustoupit do pozadí a odpovědnost by měla postupně přecházet přímo na žáky (bereme ohled na věkovou kategorii svěřenců)

Při dozoru nad různými aktivitami mimo organizovanou výuku posuzujeme úplně jiné vlastnosti žáků. Nehledíme na to, jak zvládají násobilku, a nehodnotíme naučená slovíčka. Pozorujeme jejich vynalézavost, jejich smysl pro fair play, jejich ochotu pomoci druhému, jejich zapojení se do kolektivu, jejich důvtip. Bohužel také můžeme zpozorovat jejich nesamostatnost, přílišnou agresivitu,

¹⁹ Vacek, P., Rozvoj morálního vědomí žáků, Praha, Portál 2008, str. 91

²⁰ Vacek, P., Rozvoj morálního vědomí žáků, Praha, Portál 2008, str. 91

jejich nadřazenost. V horších případech odhalíme šikanu či dokonce kriminální sklony. Všechny tyto aspekty jsou pro pedagogy velice důležité. Není nic lepšího než si později s dětmi sednout a rozvinout debatu na téma kolektiv ve třídě či šikana. Nedoufejme, že se děti hned k šikaně přiznají. Ale můžeme následky či příčiny zmírnit tím, že jim znova zopakujeme a poupravíme jejich morální hodnoty.

❖ **Metoda hodnocení**

„V zásadě rozlišujeme kladné hodnocení (odměňování) a záporné hodnocení (trestání) chování dítěte. Odměny a tresty tvořily vždy nedílnou součást výchovného procesu.“²¹ Je běžně uváděno, že kladné hodnocení by mělo být upřednostňováno před hodnocením záporným. A to z těchto dvou důvodů:

- **Odměna** navozuje příznivou atmosféru a zpravidla upevňuje důvěru mezi vychovatelem a vychovávaným. U kladně hodnotícího jedince se projevují pocity uspokojení. Trest funguje opačně.
- **Odměna** nám říká, jak máme jednat příště. Když budeme opakovat odměněné chování, budeme odměněni znovu. Trest má funkci eliminační. Říká, co příště dělat nemáme.

Trest je samozřejmě věcí zodpovědnější nežli odměna. Tato metoda je spojena se silnými emocemi dítěte a proto by se na ni mělo tak i hledět. A proto by trest nikdy neměl vyznít jako konečné odsouzení dítěte. Trest by měl být vždy udělen s ohledem na budoucnost dítěte. Dále bychom se měli řídit tím, že trestem je prohřešek smazán a vychovávaný začíná znovu, s čistým štítem. Neměly by se brát ohledy na to, že kdysi dávno něco udělal a bude za to pranýřován, kdykoliv se proviní jakkoliv jinak, obzvláště proviní-li se tentokrát v menší míře.

Kromě prohřešku a trestu je také důležitá další věc. Tou je zjištění, co prohřešku předcházelo, jeho příčina. Nelze trestat člověka, za jehož prohřešek můžeme my sami. Například nechtěně špatně udělenou radou či nedostatečně promyšleným příkazem. Také berme

²¹ Vacek, P., Rozvoj morálního vědomí žáků, Praha, Portál 2008, str. 92

v úvahu to, zda nechválíme za něco, co dotyčný vůbec neudělal. Například opsaný domácí úkol nebo test. V takovém případě lze totiž mluvit o podrývání mravních hodnot.

Aby byla metoda hodnocení účinná, mělo by se dbát na **přiměřenost** odměn a trestů. Přiměřenost má podobu časovou a věcnou. Pokud tedy chceme upevňovat hodnoty naší mládeže, budeme je přiměřeně a včas odměňovat, přiměřeně a včas trestat. Nejprve dítě pochválíme za to, co udělalo dobře, až poté ho budeme kárat. Je nutné zdůraznit, že odmítáme špatný čin, nikoli dítě samotné. Každé rozhodnutí trestu vysvětlíme, podáme pádné argumenty. Sami si necháme vysvětlit okolnosti a necháme dítě nastínit nám situaci. Jestliže se dítě ke svému prohřešku samo přizná, nelže a nezapírá, snažme se ho trestat mírněji. Tím získáme jeho důvěru. A především, budeme hodnotit žáka podle toho, co umí, jaké má znalosti a vědomosti, aniž bychom ve známce promítali jeho chování nebo náš osobní vztah k němu. A konečně, budeme měřit stejným metrem! *„Buďte tvrdí, ale spravedliví. Jestliže nemůžete být obojí, buďte spravedliví“²²*

2.3.5 Morální vědomí v diskuzi

Morální vědomí dětí, žáků, studentů, lidí se více či méně projevuje v každé životní situaci. Nejčastější takovou situací je diskuze. Obzvláště mladí lidé zkoumají, objevují a zjišťují. Diskuze je pro ně nejlepším prostředkem, jak se dozvědět něco nového, jak posunout a upevnit jejich hodnoty. Jakožto morálně znalí lidé, by měla (nejen) mládež dodržovat pravidla správné diskuze.

²² Fred Lawson

Devět pravidel správné diskuze²³

- 1. Nejdříve mysli, potom mluv*
- 2. Pozorně naslouchej tomu, co říkají ostatní*
- 3. Nepřerušuj druhé, když hovoří*
- 4. Reaguj na názory druhých, když na tebe přijde řada*
- 5. Říkej pouze to, čemu opravdu věříš*
- 6. Nemlč. Přispívej do diskuze*
- 7. Nech mluvit ostatní. Nechápej diskuzi jako monolog. Po svém vystoupení nech mluvit nejméně dvě osoby, než se opět ujmeš slova.*
- 8. Podporuj dobré myšlenky ostatních dokonce i tehdy, když se liší od tvých vlastních*
- 9. Přijmi nejlepší řešení i v případě, že se liší od tvého původního názoru*

Ano, diskuze je důležitým faktorem pro upevnění hodnot. Nechat dítě projevit vlastní názor, vyslechnout si jeho názor a vhodně na něj reagovat, to vše přispívá ke správné výchově. Ovšem i v diskuzi dochází k případům nadřazenosti a panovačnosti. Tyto vlastnosti nemají daleko k šikaně. Pokud se ovšem mládež dostatečně povede k dodržování morálních pravidel, i v prostředí tak demokratickém jako je diskuze, se dá šikaně zabránit.

Téma diskuze: „Jaké máte, děti, životní hodnoty?“

Po delší odmlce vám většina dětí řekne, že vlastně ani neví, co to životní hodnota a hodnota vůbec je. Říkám si, mluví vůbec doma děti s rodiči? O čem se baví? Mají jejich rodiče nějaké hodnoty? Mají vůbec nějaké cíle? Jak chtějí, aby vypadala jejich budoucnost? Jak bude vypadat jejich budoucnost?

„Do budoucna navrhuji “výchovu k hodnotám“, v jejímž rámci nebude jednotlivec konfrontován s “hodnotami“. Budoucí společnost, do které dorůstají naše děti, je svět nanejvýš rozdílných individuí, které hledají své osobní štěstí a prospěch. Aby se mohlo toto hledání podařit, potřebuje tento svět bohaté zásoby zdroje tolerance, smyslu pro fair play a čestnosti. Seberealizace a zábava

²³Vacek, P., Rozvoj morálního vědomí žáků, Praha, Portál 2008, str. 98

*kdesi o samotě v koutku jsou nudné. Je to rozmanitost, co je v našem globálním světě zdrojem bohatství. Spolehlivost a opravdovost dobrovolného přátelství a vazeb propůjčuje budoucímu světu jeho étos a perspektivu.*²⁴

Já osobně se ptám, zda lze sloučit toleranci se zábavou a rozmanitostí mládeže? Zda lze sloučit spolehlivost a opravdovost přátelství? Je možné, aby dnešní mládež nepřišla v budoucnu do konfrontace s hodnotami? V době, kdy hodnotou mladého člověka jsou peníze, značkové oblečení, televize, internet, počítačové hry? V době, kdy všechny takové hodnoty podporují šikanu či kriminalitu a kdy rodiče podporují tyto hodnoty, protože sami si uspokojují tytéž hodnoty, a proto nemají na své čas děti? *„Existuje jen jediný způsob, jak si poradit s životem, a to najít onen soubor hodnot, které nepodléhají módním trendům, které se nikdy nemění a budou neustále rodit ovoce v tom smyslu, že nám i uprostřed velice nejistého světa přinesou klid, zdraví a jistotu.*²⁵

Aby se mládež naučila hodnotám a aby se dokázala lépe vypořádat se svou budoucností, potřebuje vzdělání. Pedagoga, který studenta naučí:

1. třídit velké množství informací
2. filtrovat, prozkoumávat, vyhodnocovat a vybírat informace
3. osvojit si nové vědomosti a učit se
4. přiřazovat nové poznatky ke starým
5. používat vědomosti v praktickém životě
6. získávat speciální poznatky
7. cíleně předávat vědomosti dál
8. vytvářet si vlastní postoje
9. rozhodovat se
10. poznávat své osobní šance a cíleně je využívat
11. vést úspěšný a naplněný život podle svých představ²⁶

²⁴ Murphyová – Wattová, M., Stamerová – Branková, P., Připravte své dítě do života, Praha 2007, str. 21

²⁵ Thomas Hora

²⁶ Murphyová – Wattová, M., Stamerová – Branková, P., Připravte své dítě do života, Praha 2007, str. 32

Dnešní moderní a rychlá doba, pokrokový, konzumní svět a kolotoč modernizace smetly všechny dávné pravdy a hodnoty mládeže. Dnes se dostavuje jen obrovská záplava informací a nových vynálezů. Je logické, že se tím hodnoty posouvají nebo úplně mění. Co tedy naše děti vedle vzdělání dále potřebují? Potřebují postoj, který je připraví na budoucnost. Potřebují nové hodnoty:

- *optimismus*
- *inovátorství*
- *připravenost nést riziko*
- *zodpovědnost*
- *solidaritu a toleranci*
- *mírumilovnost a skromnost*²⁷

Děti potřebují jak důvěru sami v sebe, tak důvěru rodičů či pedagoga. Potřebují **optimistický životní postoj**. Díky tomu se chopí iniciativy. Už nebudou jen tiše sedět v koutku. To přece budoucnost nepřipouští. Naše děti by se měly naučit čelit pesimismu, přestat vnímat podkopávání svých morálních hodnot a být optimistické i samy k sobě.

Když si budou děti zdravě věřit, budou moci přispívat k pokroku ve světě. Inovátorství znamená jiný pohled na věc, **myslet samostatně**, samovolně, myslet jinak než druzí. Tak se většinou rodí nejlepší změny. Inovátorství znamená kreativita. Znamená to odvahu sejít z vyšlapaných cestiček a pokusit se o něco svého, o něco nového. Inovátorství znamená řešit komplexně všechny problémy, které nás potkají.

Být připraven na to nést riziko, je v životě hodně důležité. Den co den nám život připravuje další a další neznáma a **překážky, které musíme překonávat**. Měli bychom děti naučit žít v nejistotě a připravit je na možný pád? Být připraven znamená, překonat strach a výkyvy, které nás bezesporu potkají. Je třeba mládež seznámit s tím, že absolutní jistota prostě neexistuje a naučit je chovat se podle toho. Jak se říká: „Odvážnému štěstí přeje.“

²⁷ Murphyová – Wattová, M., Stamerová – Branková, P., Připravte své dítě do života, Praha 2007, str. 46

Zodpovědnosti naučíme děti tak, že je necháme starat se o sebe i o ostatní. Aby naše společnost správně fungovala, mladí si musí uvědomit, že jsou její **součástí** a že za její pochybení nesou zodpovědnost i oni sami. Například, aby se žáci cítili spolu odpovědni za bezproblémový chod školy, měli by se podílet například na utváření pravidel, která budou muset akceptovat ve školním řádu. Čím větší úsilí budou vynakládat na určitou činnost, tím větší zodpovědnost bude u nich podporována a tím jasnější hodnotový systém si budou vytvářet. Není hrdinství házet vinu na někoho druhého, zvláště pak na společnost. Ano, hodně mladých to tak dělá. Proto je nutné jim vysvětlit, že jediná zodpovědná osoba je on sám. Jen tak si udrží naše děti životní úroveň.

Solidarita a tolerance jsou prvky důležité pro dokonalé **soužití**. S dostatečnou tolerancí osobnosti se dá **zabránit i šikaně**, dají se ovlivňovat životní postoje jako je rasismus nebo xenofobie. Ruku v ruce se solidaritou jde i vzájemná pomoc, jednostranná pomoc, smysl pro spravedlivost. Egoismus vede k depresím, osamocení a stresu. Učme naše děti bránit druhé, zastávat se jich a nikoli je šikanovat a páchat kriminální činy na druhých. Jděte našim dětem v toleranci příkladem. „*Ve jménu tolerance bychom se měli dožadovat práva netolerovat intoleranci.*“²⁸

Nadřazenost a vychloubání se už nikdo nebere jako obdivuhodnou vlastnost. To, po čem touží naše budoucnost je skromnost, jednoduchost, kompromis a vzájemné pochopení. Tím naučíme naše děti vyhýbat se kriminalitě a eliminovat šikanu. Mírumilovnost se tedy musí stát v budoucím světě důležitou hodnotou. Konflikty by měly být řešeny konstruktivně a bez agrese, asertivně a nenásilně. Měly by se eliminovat prvky, jako jsou nepochopení a násilí.

Jen takovými způsoby si naše děti vybudují pokojnou budoucnost a nové hodnoty!

²⁸ Sir Karl Remund Popper

Deset přikázání 21. století

Kdo chce v budoucnu projevit svou osobnost a obstát v životě, musí se řídit novými přikázáními:

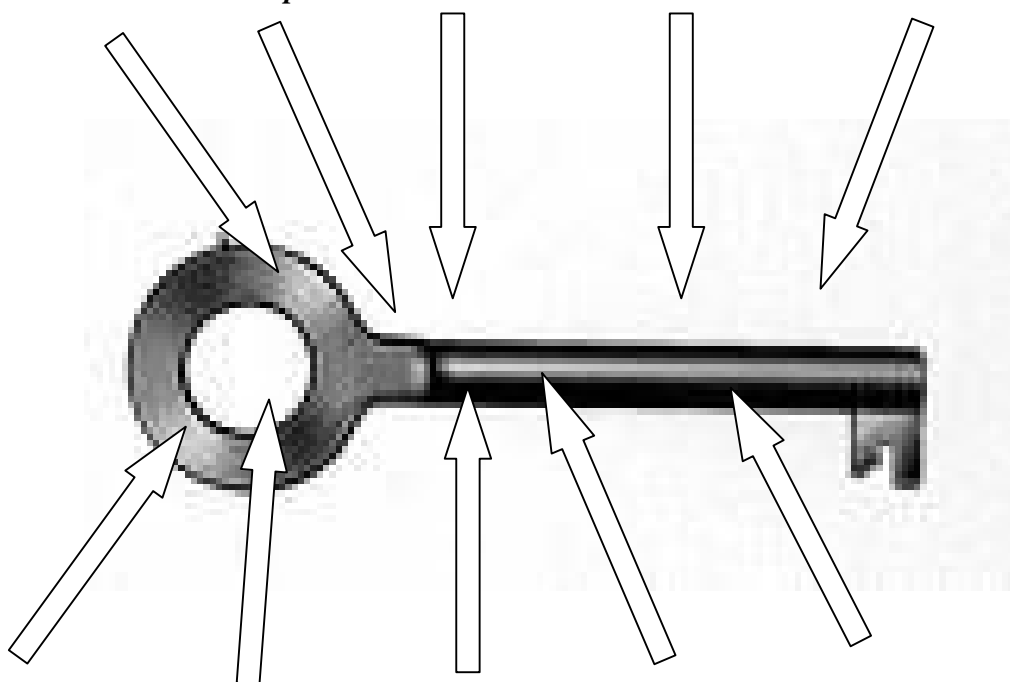
- 1. Nebud' neustále aktivní, někdy také vypni*
- 2. Nechoť se ustavičně za trendy s krátkou životností*
- 3. Kupuj pouze to, co opravdu potřebuješ, a jako nejdůležitější kritérium při nákupu měj vlastní zdraví*
- 4. Nepokoušej se neustále zvyšovat svůj životní standart a rozhodně ho nezaměňuj s kvalitou života*
- 5. Nauč se vypouštět nepodstatné záležitosti. Raději něco zmeškej, než abys byl u všeho*
- 6. Nauč se zase zcela soustředit jen na jednu věc, místo toho, abys dělal ve stejný okamžik několik věcí najednou. Znovuobjev houpací síť.*
- 7. Neuskutečňuj všechny své sny, některá nesplněná přání si uchovej*
- 8. Nedělej nic na úkor druhých nebo následujících generací*
- 9. užívej všeho s mírou, aby sis mohl užívat dlouho*
- 10. Prožitek ze života si zaslouž – prací nebo dobrými skutky. Zcela podle Goetheho výroku: Neexistuje nic dobrého, kromě toho, co si sami učiníme.²⁹*

²⁹ Murphyová – Wattová, M., Stamerová – Branková, P., Připravte své dítě do života, Praha 2007, str. 47

Klíč k budoucnosti

Tento klíč znázorňuje, jaké vlastnosti a hodnoty jsou důležité pro budoucnost:

Síla a sebevědomí Kreativita Mediální kompetence
Komunikační schopnosti Flexibilita

Pokrokový životní postoj Odolnost stresu Organizační schopnosti
Řešení konfliktů Týmový duch

2.3.6 Jak upevnit hodnoty mládeže?

Odpověď je jednoduchá. Výchovou, komunikací, vysvětlováním, dáváním příkladů... Každá rodina, každá škola, každý kolektiv dodržuje určité zásady, principy, výchovné postupy, které jsou založené na tradicích, ideálech, přesvědčení a především na **hodnotách**. Hodnoty jedince či celé společnosti je něco unikátního, co se musí hýčkat, protěžovat, chránit, rozvíjet a upevňovat. Tomu slouží nejlépe rodina, škola, přátelé, parta, ale také koníčky a zájmy. Každý z nás má možnost zněmit nebo posunout hodnoty jak svoje, tak hodnoty druhého. V dobrém i

špatném slova smyslu. My se budeme snažit poukazovat na hodnoty kladné, nezbytné pro život.

Proč jsou hodnoty důležité?

- 1. Zmatení, často i převrácení hodnot v sociální, etické a duchovní sféře se ve společnosti často projevuje jako etická neurčitost, materialismus či skepticismus.*
- 2. Velká krize morálních principů ve všech společenských sférách (politické, ekonomické, institucionální a dokonce i rodinné a osobní) ovlivňuje především mladší generace.*
- 3. Nejrůznější pseudomystické nebo pseudoliberální skupiny nabízejí „cestu k dokonalosti“, jež má zaplnit všeobecné duchovní vakuum mnoha domovů.*
- 4. Nepřiměřená důvěra v politická, ekonomická a technická řešení vede k nedůvěře v lidské či sociální projevy pochopení a empatie.*
- 5. Zdrccující morální narušenost – rozšiřovaná médii a prezentovaná i některými projevy označovanými jako umění – stále více zaplavuje naši společnost.*
- 6. zejména deziluze, kterou způsobují špatné příklady tradičních vůdců a vzorů, vede často až k beznaději.³⁰*

A konečně, jak předávat hodnoty dětem?

- Předávejme své principy a hodnoty inteligentním způsobem a ve vhodnou dobu.*
- Rozvíjejme s dětmi dialog a podporujme jejich aktivní účast v něm.*
- Používejme přátelská gesta i tón hlasu*
- Povzbuzujme v dětech zájem a touhu přenést naše rady do praxe*
- Ilustrujme kýžené hodnoty na příkladech lidí, které naše děti obdivují*

³⁰ Melgosa, J., Posse, P.: Umění výchovy dítěte, Praha, 2003, Str. 175

- *Hodnoťme činy našich dětí, abychom je mohli v pravou chvíli poopravit či naopak pochválit. Probírejte s nimi tyto záležitosti v soukromí.*³¹

2.4 Náplň volného času dospívajících

Abychom mohli studovat hodnoty mládeže, musíme znát její **žebříček hodnot**. Žebříček hodnot je individuální záležitost každého jedince. Každý má jinak posunuté hodnoty, pro každého je důležité něco jiného. Neptejme se nyní kdo, ale **co ovlivňuje hodnoty dnešní mládeže?** „Hodnoty zaujímají významné místo v motivační struktuře člověka a v jeho chování. Existuje složitý a zprostředkovaný vztah mezi společností a jejím vývojem a složkami osobnosti člověka. ...Hodnotový systém současného dospívajícího jedince se utváří ve složitých podmínkách. Společnost dává jedinci signály o možnosti jednat v rozporu s hodnotovým systémem společnosti.“³²

2.4.1 Volný čas

Aktivity spojené s volným časem by měly obecně rozvíjet schopnosti jedince, popřípadě celé společnosti. „Ve sféře volného času se jednak rozhoduje o rozvoji talentu mladého jedince a naplnění jeho potřeb a zájmů, na druhé straně se tlumí tendence k negativnímu sociálnímu zranění.“³³ Anebo by tomu tak mělo alespoň

³¹ Melgosa, J., Posse, P.: Umění výchovy dítěte, Praha, 2003, Str. 177

³² Sak, P., Saková, K., Mládež na křižovatce, Svoboda Servis, Praha 2004, str. 9

³³ Sak, P., Saková, K., Mládež na křižovatce, Svoboda Servis, Praha 2004, str. 59

podle mého názoru být. Ovšem není. Mládež by měla svůj volný čas využít na odpočinek, relaxaci, na příjemné aktivity jako je procházka v přírodě, povídání si s přáteli, práce na zahradě, kutilství nebo sportování. Neříkám, že takového náctiletého dnes nepotkáme. Ale oněch jedinců je méně a méně. Divadla, muzea a výstavy byly nahrazeny videem, koncerty a bary. Výlety do přírody nahradilo toulání se po nocích, místo povídání s rodiči dají mladí přednost své partě. A právě parta je jedním z nejčastějších faktorů, které ovlivňují chování, smýšlení a hodnoty mládeže.

V náctiletém období dítě nepřemýšlí nad tím, co je morální a co ne. Přemýšlí nad tím, jak se zavděčit partě. „Když to neuděláš, jsi srab a my tě do party nechceme!“ Z kolika úst je slyšet tato věta! Věta, která změní hodnoty i dobře vychovaného jedince. „Ty nemáš značkové oblečení jako my, s tebou my nekamarádíme, jsi ‘socka’!“ „*Sociální pozice dětí a mládeže, pro kterou je charakteristická nízká zakotvenost systémem sociálních rolí, umožňuje mládeži oproti dospělým větší sociální flexibilitu a dynamiku.*“³⁴ Ano, mládež je schopna se přizpůsobit. Ale bude se vždy přizpůsobovat nejsilnějšímu jedinci party. Pokud on na sobě bude mít otrhané džíny, budou je mít i ostatní. Jestliže si vezme nejdražší značkové triko a boty, budou to chtít mít i ostatní. Najednou jim nezáleží na tom, jestli jejich rodiče mají nebo nemají dostatek peněz na koupi těchto drahých věcí. Prostě je mít **musí**. Jinak jsou v partě odepsáni nebo dokonce šikanováni. Jedinec se tedy snaží za každou cenu sehnat peníze na nové oblečení. Nakonec může dojít až k tak zoufalým postupům jako jsou krádeže a podobné kriminální činy.

„Jak tomu zabránit?“ Ptají se rodiče, učitelé, přátelé. Nezabráníme tomu. My a naše mládež tomu musíme předcházet. Jako rodiče budeme v našich nezletilých budovat zdravé sebevědomí, bude jim vysvětlovat, necháme vyniknout jejich silné stránky a budeme podporovat v jejich činnostech. Samozřejmě v natolik přiměřené míře, aby se z naší mládeže nestali nadřazení šikanující teroristé.

³⁴ Sak, P., Saková, K., Mládež na křižovatce, Svoboda Servis, Praha 2004

2.4.2 Závislosti

V kolektivu mladých lidí se neustále objevuje a zkouší něco nového. Alkohol, cigarety, marihuana, ale i další lehké a těžké drogy. Nic z toho není u mládeže výjimkou. *„Česká společnost je tradičně společností s velkou spotřebou alkoholu, rozšířeným nikotinismem a v posledních deseti letech se prostřednictvím mladé generace stává i zemí rozšířené nealkoholové toxikomanie. Konzumace drog je jedním z fenoménů, který odlišuje současnou mládež od předchozích generací, a společnost a stát se musí s tímto problémem zabývat.“*³⁵

Společnost a stát by se možná také měly podílet na řešení tohoto problému. Ale jsou to především rodiče a pedagogové, kdo by měl mladým lidem vysvětlit a připomenout rizika, která jsou více než zřejmá, při konzumaci těchto omamných látek. Měli bychom naši mládež vést k tomu, že bavení se tím, že se bude opíjet nebo brát drogy, není žádné hrdinství. Vysvětlíme jim, že tím ubližují nejen sobě. Při konzumaci omamných látek se mladý člověk snadno dostane do euforie, přestane se ovládat a kontrolovat. I takoví lidé mají blízko ke kriminalitě. Jednak proto, že ztrácí kontrolu sami nad sebou, ale také proto, že třeba shánějí peníze na svou denní dávku. Kapesné nestačí, začnou krást rodičům a kamarádům a v horších případech nezůstanou jen u toho.

Pojďme tedy naší mládeži příkladem. Neopíjejme se před dětmi, nebo dokonce s nimi, odpusťme si cigaretu v jejich přítomnosti. Raději si s nimi povídejme, řešme jejich problémy a pomáhejme jim. Prodiskutujme s nimi naše hodnoty a buďme jim vzorem.

2.4.3 Média

„Životní styl současného člověka je významně ovlivněn hromadnými sdělovacími prostředky. Využívání masmédií je

³⁵ Sak, P., Saková, K., Mládež na křižovatce, Svoboda Servis, Praha 2004, str. 80

neoddělitelnou součástí života člověka v práci i ve volném čase. Volný čas lidí je převážně tráven s médii a vedle přímých mediálních aktivit jsou i další činnosti spojeny s médii. ...Jakou média zaujmají pozici ve struktuře volného času mládeže, jak ovlivňují životní styl mládeže a jaké jsou dlouhodobější trendy z hlediska vývoje mládeže? “³⁶

Četba knih – s knihou v ruce je dnes mládež viděna velice zřídka kdy. Sama od sebe se rozhodne přečíst knihu jen nepatrná část mladých lidí. Četba je nahrazována filmy a seriály. Povinná četba, kterou zadávají učitelé v dobré víře probudit v mládeži zájem o literaturu, je stahovaná z internetu. Dávnou jsou pryč doby, kdy chlapi psali milostné básně na dopisní papír. Dnes si každý koupí miniaturní papírové vydání otřepaných frází, které posílá SMS zprávou své milované. Že by učitelé literatury pochybili? „*Současnou etapu vývoje společnosti, ale i celé lidské civilizace lze charakterizovat jako přechod od tištěných médií k elektronickým technologiím a k multimédiím.*“³⁷ Spíše jsou dnešní masmédia silnější a učitelé jsou na ně kratší. Ale popravdě řečeno, kdo by si jimi nechtěl usnadnit život?

Televize – „*Dominantní pozici mezi tištěnými i elektronickými médii má televize. Od svého vzniku až do roku 1999 rostl objem času, který mládež věnovala sledováním televize. Již dvacet let je televize na prvním místě aktivit ve volném čase mládeže. Televize patří k fenoménům, které nejen charakterizují, ale i tvoří současnou společnost.*“³⁸ Když přijde mladý člověk ze školy a doma nenarazí na rodiče ani na sourozence, první co udělá je, že si pustí televizi. Téměř nikoho dnes nezajímají dokumentární pořady. Ostatně, na ty je občas i těžké v televizi narazit. Mladí sledují kriminálky, noční talkshow nebo americké filmy plné násilí,

³⁶ Sak, P., Saková, K., Mládež na křižovatce, Svoboda Servis, Praha 2004, str. 89

³⁷ Sak, P., Saková, K., Mládež na křižovatce, Svoboda Servis, Praha 2004, str. 112

³⁸ Sak, P., Saková, K., Mládež na křižovatce, Svoboda Servis, Praha 2004, str. 93

kriminality a sexu. Jak se pro mladé může stát vzorem rodič, tak se pro ně stane vzorem hlavní hrdina jeho nejoblíbenějšího filmu či seriálu. Dotyčný se zhlédne ve svém vzoru natolik, že začne aplikovat hrůzné agresivní metody na své kamarády. A protože americkým hrdinům často projde i sebetěžší kriminální čin, jedinec začne nabývat pocitu, že to tak chodí i ve skutečnosti. Následkem může být až porušování zákonů, šikanování slabších a odmítání jakékoli autority jakou jsou například rodiče a učitelé. V televizních filmech a seriálech je mládeži doslova podáván návod na to, jak se stát kriminálkem, jak začít obchodovat s drogami a jak se stát vyvrhelem společnosti.

Naskýtá se ovšem otázka, jak tomu všemu zabránit? Žít bez televize si konečně nedokážeme představit ani my, dospělí. A když vezmeme v úvahu, že zapneme zpravodajství a tam vidíme úplně vy samé obrázky, jako nám předhazují americké filmy? Napadá mě otázka, jestli je společnost odrazem médií anebo zdali nejsou média odrazem naší společnosti? Ano, televize nám ukazuje něco zakázaného, špatného, nemorálního a nehodnotného. Ale není to proto, že právě to nás nejvíce zajímá a že právě to my chceme vidět?

Internet, počítač – na internetu se dnes dá najít snad opravdu všechno. Původní krásná myšlenka, že bude počítač a internet sloužit jako zdroj a pomocník ke zpracování informací se vytratila. Nejen že mladí najdou na internetu referáty a různorodé zpracované texty, články a práce, aniž by proto udělali víc než jen dvakrát „klik“. Na internetu jsou přístupné porno nahrávky, erotické hry, obchody se zbraněmi... Když dovolíme mladému člověku sednout k počítači bez kontroly a dohledu, jako bychom tím podkopávali jeho nabyté hodnoty. Zvídavý mladý člověk si začne hledat jinak nedostupné informace. A protože na internet dnes může vkládat články kdokoli, neubráníme se zkresleným informacím, které zde dítě načítá. Logicky jsou potom jeho hodnoty částečně nebo zcela posunuté.

Když ještě vezmeme v úvahu fakt, že nespočet mladých lidí využívá počítače za účelem hraní her, je jasné, že bychom jako rodič měli zakročit. Nechat mladého člověka trávit veškerý jeho volný čas střílečnými hrami, se podepisuje na jeho psychice i na jeho

chování. Není pochyb, že takové trávení volného času tvoří a prohlubuje agresivitu, popřípadě i kriminalitu mládeže.

Neříkám, že toto jsou jediné hodnoty naší mládeže. Není ovšem pravda, že by byly zcela zanedbatelné. Dospělí by proto měli dbát na eliminování zásahů těchto prvků do života jejich dospívajících dětí. Ano, měli bychom mladým důvěřovat, ale měli bychom také prověřovat. Nejdůležitější hodnotou je podle mě rodina, která by mladé lidi měla vést ke stejně důležitým hodnotám, bez ohledu na to, v jak moc pokrokovém, demokratickém a konzumním světě žijí.

3. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Metody výzkumu hodnotových orientací mládeže

3.1.1 Pozorování

Dříve, než bylo studentům sděleno, že na jejich škole bude probíhat výzkum hodnotové orientace mládeže a budou důkladněji sledováni za účelem odkrytí případné šikany, byli studenti více pozorováni nejen během výuky, ale hlavně o přestávkách, při školních akcích konaných mimo školu, ale i v jejich volném čase. Během tohoto pozorování byla snaha vyzorovat způsoby chování děvčat k chlapcům a naopak, chování studentů k jednotlivým pedagogům a pedagogickým pracovníkům, k rodičům, ale i k ostatní veřejnosti.

Se studenty byly často navazovány rozhovory na téma způsobu trávení volného času, vliv médií na člověka, hodnot lidí a především mládeže. Diskuze často obsahovaly otázky typu: „Co je pro tebe důležité během školního roku, co ve tvé rodině? Myslíš, že se to nějak změnilo v průběhu posledních dvaceti let? Jaké hodnoty mají tví rodiče, kamarádi?”

Během tohoto pozorování nebyly zjištěny žádné případy šikany, agresivního chování nebo jiné hrubé chování, které by se dalo kvalifikovat jako předzvěst kriminality mládeže.

Největším zjištěným prohřeškem mládeže byla vulgární mluva a všudypřítomné kouření. Přičemž dívky často používaly ještě vulgárnější výrazy než chlapci. Také bylo zjištěno, že chování dívek je mnohdy agresivnější než chování chlapců.

3.1.2 Dotazník

Pro studenty byl připraven dotazník se třiceti otázkami (Příloha č. 3). Některé otázky byly otevřené a studenti měli za úkol na ně odpovědět stručnou a co nejvýstižnější odpovědí. Většina otázek však byla uzavřených, či částečně otevřených. Úkolem studentů pak bylo zakroužkovat jednu z nabízených odpovědí.

Otázky byly voleny na základě předchozích diskuzí a rozhovorů, které probíhaly jako předvýzkum.

Respondenty výzkumu se stali studenti Střední veřejnoprávní školy Trivis, s.r.o. ve Vodňanech, kde jsem učitelkou anglického jazyka.

3.2 Cíle a očekávání výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit a vyhodnotit, pohled mládeže na společnost, která je obklopuje, upozornit na některé negativní jevy ve společnosti. Zjistit, zda a jaké hodnoty mládež uznává, co si myslí o své rodině a svém postavení v ní. Jaký názor má na učitele a své kamarády.

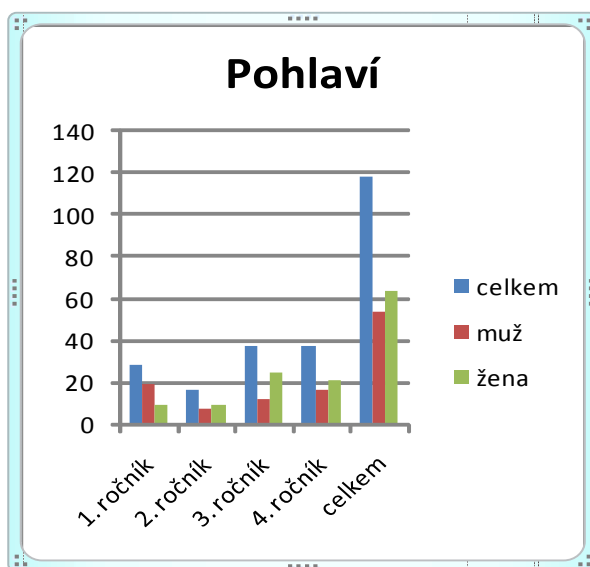
Bylo očekáváno, že mládež bude daleko kritičtější jak ke svým rodičům, tak k učitelům. Předpokládali jsme, že mládež bude ve svém volném čase pasivnější, že bude preferovat trávení volného času u televize a na počítači. Také ale bylo očekáváno, že mládež bude kreativnější při možnosti vybrat si způsob, jak trávit volný čas.

3.3 Tabulky, grafy a analýzy zkoumaných otázek

V této části diplomové práce jsou vyhodnoceny jednotlivé otázky dotazníku. Téměř každá otázka obsahuje tabulku se sečtenými hodnotami po vyhodnocení dotazníku. Také byl přidán graf pro lepší názornost a porovnávání dosažených výsledků. Každá otázka obsahuje analýzu, kde se autorka zamýšlí nejen nad zjištěnými hodnotami, ale také nad možnými příčinami daných odpovědí a způsoby řešení.

3.3.1 Tabulka, graf a analýza první otázky

1. Pohlaví			
	celkem	muž	žena
1. ročník	28	19	9
2. ročník	16	7	9
3. ročník	37	12	25
4. ročník	37	16	21
celkem	118	54	64

Dotazník vyplňovalo celkem 128 respondentů. Všichni byli studenti 1. -4. ročníku Střední školy veřejnoprávní Trivis. Z celkového počtu respondentů bylo 54 chlapců a 64 dívek. Přičemž nejpočetnější byly 3. a 4. ročníky, zatímco nejméně respondentů bylo z 2. ročníků.

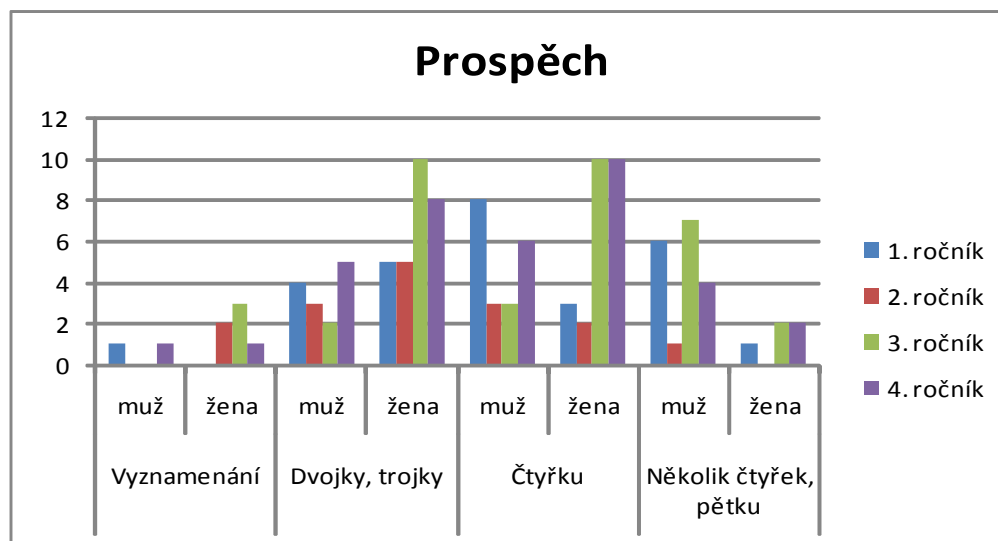
3.3.2 Analýza druhé otázky

2. Ročník

Průzkumu hodnotové orientace a stavu šikany u žáků střední odborné školy se zúčastnily všechny čtyři ročníky Střední veřejnoprávní školy Trivis, s.r.o.

3.3.3 Tabulka, graf a analýza třetí otázky

3. V pololetí letošního školního roku jsem měla (a):								
	Vyznamenání		Dvojky, trojky		Čtyřku		Několik čtyřek, pětku	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	1	0	4	5	8	3	6	1
2. ročník	0	2	3	5	3	2	1	0
3. ročník	0	3	2	10	3	10	7	2
4. ročník	1	1	5	8	6	10	4	2

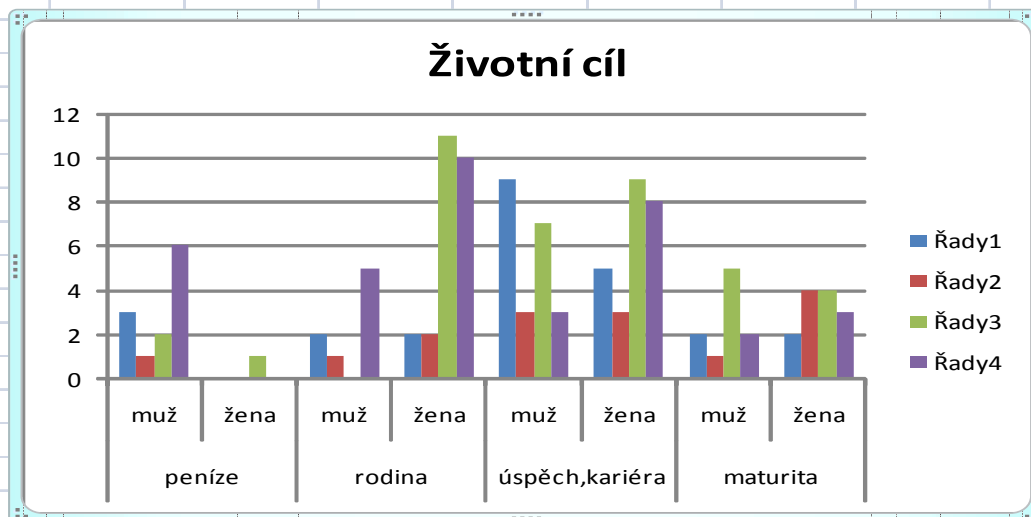

Průzkumu se zúčastnili studenti, jejichž prospěch se nejčastěji pohyboval kolem průměru 2,7. Studenti uváděli dosažené výsledky v pololetí školního roku 2008-2009. Nejčastějšími známkami na vysvědčení bylo několik trojek nebo alespoň jedna čtyřka. Jen 8

respondentů ze všech dotazovaných mělo na vysvědčení vyznamenání. Zatímco celých 23 studentů mělo buď několik čtyřek, nebo minimálně jednu pětku. Po porovnání prospěchu dívek a chlapců, bylo zjištěno, že dívky mají výrazně lepší prospěch – u dívek můžeme najít šest vyznamenání, zatímco u chlapců pouze dvě. Na druhé straně u 18 chlapců můžeme vidět, že byli hodnoceni několika čtyřkami nebo alespoň jednou pětkou. Tyto známky přibližně odpovídají známkování studentů na středních odborných školách.

3.3.4 Tabulka, graf a analýza čtvrté otázky

4. Uveď, co je tvým životním cílem, čeho bys chtěl v životě dosáhnout								
	peníze		rodina		úspěch,kariéra		maturita	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	3	0	2	2	9	5	2	2
2. ročník	1	0	1	2	3	3	1	4
3. ročník	2	1	0	11	7	9	5	4
4. ročník	6	0	5	10	3	8	2	3

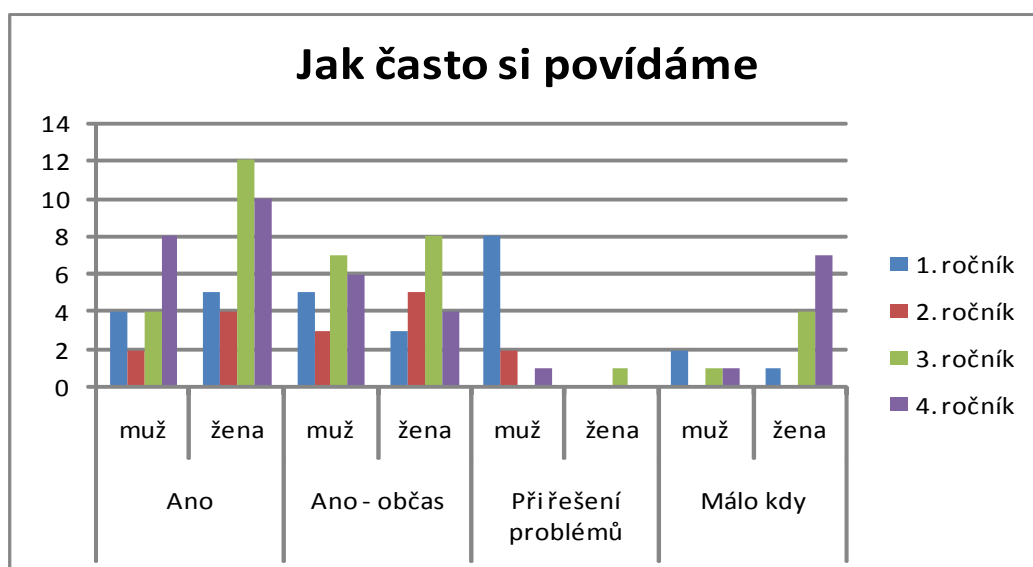
Tato otázka byla položena jako otevřená. Studenti měli vypsát jeden jejich životní cíl. Byla to pro ně jedna z nejtěžších otázek, protože někteří vůbec nevěděli, co si pod tímto pojmem představit. Proto 9 žáků nechalo tuto kolonku nevyplněnou. Z toho je patrné, že

rozhodnutí MŠMT o vzniku nového předmětu estetická výchova, kde by se toto téma také mělo probírat, je účelné. Objevily se jen tyto konkrétní cíle: hotel, pilotní průkaz, ranč a koně, žít na vlastním ostrově.

Protože se nejčastěji objevovaly odpovědi týkající se peněz, rodiny, kariery a zaměstnání, ale i vzdělání, zahrnuli jsme právě tyto životní cíle do tabulky a grafu. Podle očekávání pro dívky je velice důležitá rodina – mít děti, najít si vhodného manžela, mít hezký domov. Další v pořadí se umístil cíl týkající se práce a kariery. Nepotvrdily se předpoklady, že se zvyšujícím se ročníkem budou klást studenti na práci a vzdělání větší důraz. Dalším překvapivým výsledkem bylo zmiňování peněz, jakožto životního cíle – zmínilo je jen 13 studentů.

3.3.5 Tabulka, graf a analýza páté otázky

5. V naší rodině si často společně povídáme								
	Ano		Ano - občas		Při řešení problémů		Málo kdy	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	4	5	5	3	8	0	2	1
2. ročník	2	4	3	5	2	0	0	0
3. ročník	4	12	7	8	0	1	1	4
4. ročník	8	10	6	4	1	0	1	7

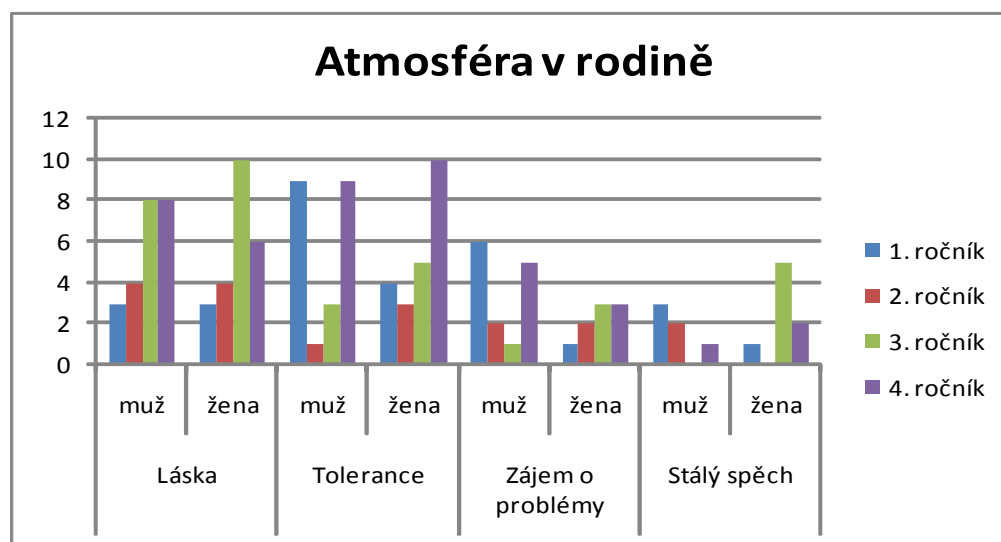

Při vyhodnocování otázky o četnosti komunikace v rodinách jsem byla mile překvapena. Nejvíce odpovědí jsem zaznamenala u možnosti: „Ano – často“. Přitom daleko častěji byly v této kategorii zahrnuty ženy – více než jednou tolik. Z toho vyplývá, že dívky si doma s rodiči povídají velice často. Zajímavé ale je, že dívky převažují nad chlapci i v kategorii „Málo kdy“. Můžeme z toho vydedukovat, že děvčata v teenagerském věku řeší situace vyhraněněji.

Jen málo studentů odpovědělo, že si s rodiči povídají jen při řešení problémů. Toto zjištění je, myslím, celkem potěšující.

3.3.6 Tabulka, graf a analýza šesté otázky

6. Atmosféru v naší rodině bych popsal (a) jako:								
	Láska		Tolerance		Zájem o problémy		Stálý spěch	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	3	3	9	4	6	1	3	1
2. ročník	4	4	1	3	2	2	2	0
3. ročník	8	10	3	5	1	3	0	5
4. ročník	8	6	9	10	5	3	1	2

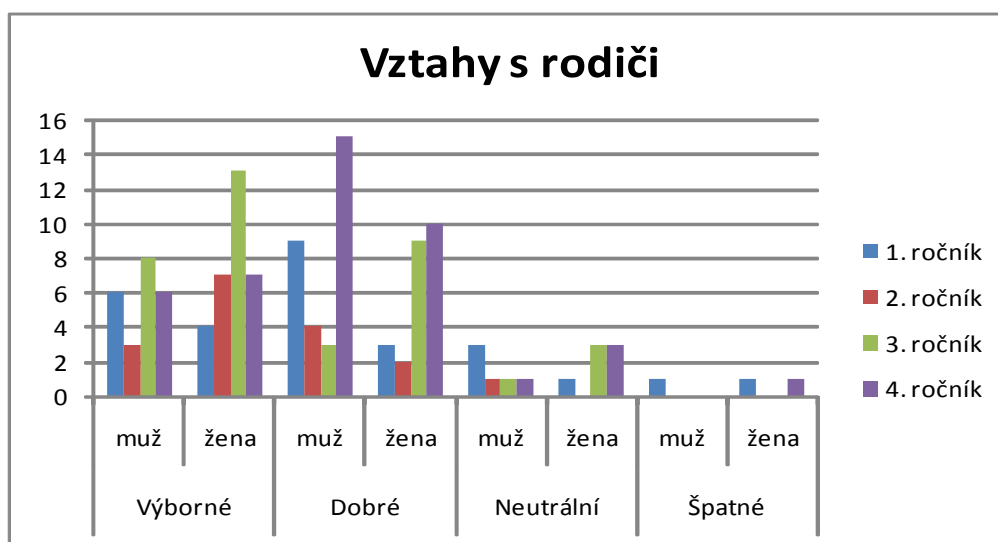

V rodinách studentů Trivisu se dá atmosféra nejčastěji popsat jako prostředí plné tolerance a lásky. Zajímavé je, že toleranci popisují především studenti 4. ročníku. To je jistě způsobeno především věkem respondentů. Studenti 4. ročníků jsou už většinou plnoletí, takže mají více volnosti a rodiče již nejsou tak úzkostliví. Dalším důvodem bude fakt, že rodiče si postupně zvykají na nové požadavky svých dospívajících ratolestí, takže v době plnoletosti již dětem téměř nic nezakazují. Je otázkou, zda by nás toto zjištění nemělo spíše znepokojovat, protože ani v tomto věku není ještě výchova dokončena. Naopak mládež by si měla zvykat na větší zodpovědnost a spolehlivost. V praxi však často mohu vidět, jak rodiče své děti podporují v nezodpovědnosti a lhaní. Další hodnotou v prováděném výzkumu byl bod „Stálý spěch“. Byla jsem velice překvapena, že takto ohodnotilo atmosféru v rodinách pouze

14 studentů ze 118. V dnešním hektickém světě je až s podivem, že děti rychlost žití nikterak nepociťují. Zřejmě jsou na stálou akci zvyklí a nepřijde jim to nějak zvláštní. Nebo, což je méně pravděpodobné, si rodiče na své děti čas vždy udělají.

3.3.7 Tabulka, graf a analýza sedmé otázky

7. Vztahy s rodiči mám:								
	Výborné		Dobré		Neutrální		Špatné	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	6	4	9	3	3	1	1	1
2. ročník	3	7	4	2	1	0	0	0
3. ročník	8	13	3	9	1	3	0	0
4. ročník	6	7	15	10	1	3	0	1

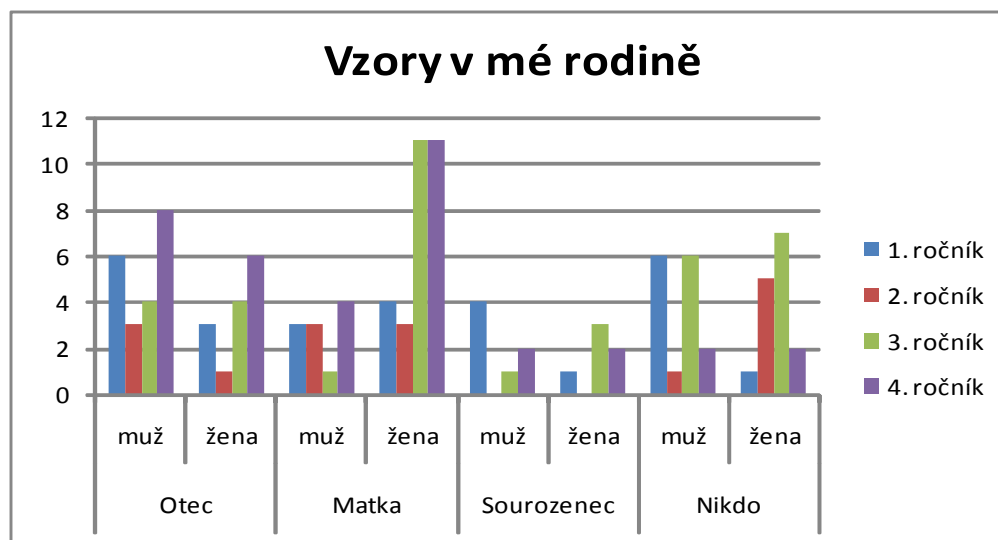

Vztahy s rodiči mají studenti většinou dobré, často výborné. Nebyl vyzorován větší rozdíl mezi odpověďmi děvčat a chlapců. Studenti 3. ročníků většinou označili vztahy se svými rodiči za výborné, zatímco 4. ročník jako dobré. To bychom možná mohli přičíst blížící se maturitě, takže rodiče čtvrtáků mají na své děti přece jen vyšší požadavky než o rok dříve.

Za vyloženě špatné vztahy s rodiči označili pouze 3 studenti ze 118. Při vyhodnocování dotazníku bylo zajímavé pozorovat, jak moc spolu souvisí komunikace v rodině, atmosféra, vztahy a také prospěch. Bylo vyzorováno, že v rodinách, kde se velice často povídá, je lepší atmosféra, děti mají lepší prospěch a vztahy s rodiči bývají označovány jako výborné. Naopak v rodinách, kde se nekomunikuje, je tam stálý spěch, bývá špatná atmosféra, děti mají horší prospěch i vztahy s rodiči.

3.3.8 Tabulka, graf a analýza osmé otázky

8. Vzorem z mé rodiny je pro mne:								
	Otec		Matka		Sourozenec		Nikdo	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	6	3	3	4	4	1	6	1
2. ročník	3	1	3	3	0	0	1	5
3. ročník	4	4	1	11	1	3	6	7
4. ročník	8	6	4	11	2	2	2	2

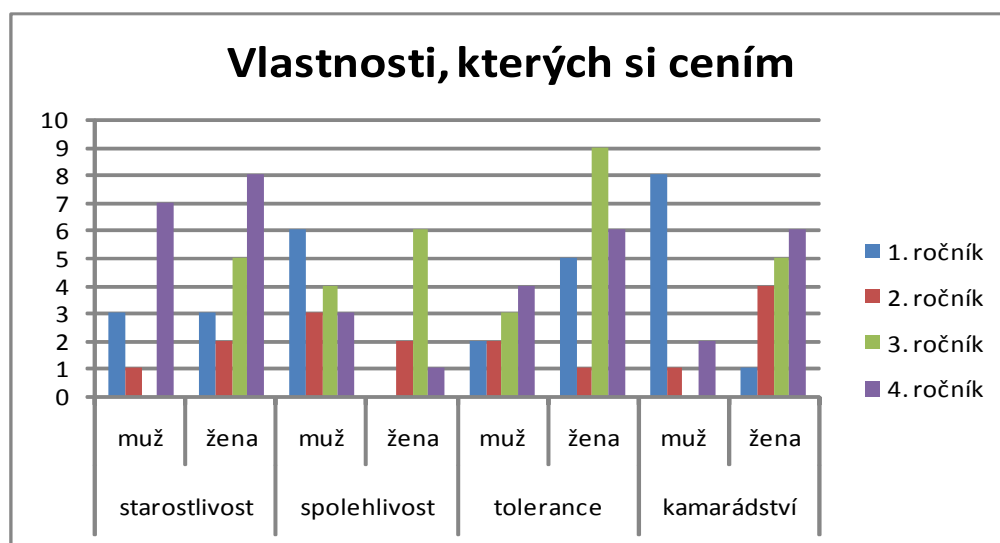

Nejčastějším vzorem mladých lidí bývá matka. Je tomu tak především u dívek ve 3. a 4. ročníku. Pro chlapce je zase nejčastějším vzorem otec. Sourozenec bývá vzorem jen ojediněle. V dotaznících se také ojediněle objevila odpověď „děda“. V žádném

případu nebyla uvedena babička. U 15 dívek a 15 chlapců bylo uvedeno, že vzorem z jejich rodiny pro ně není nikdo.

3.3.9 Tabulka, graf a analýza deváté otázky

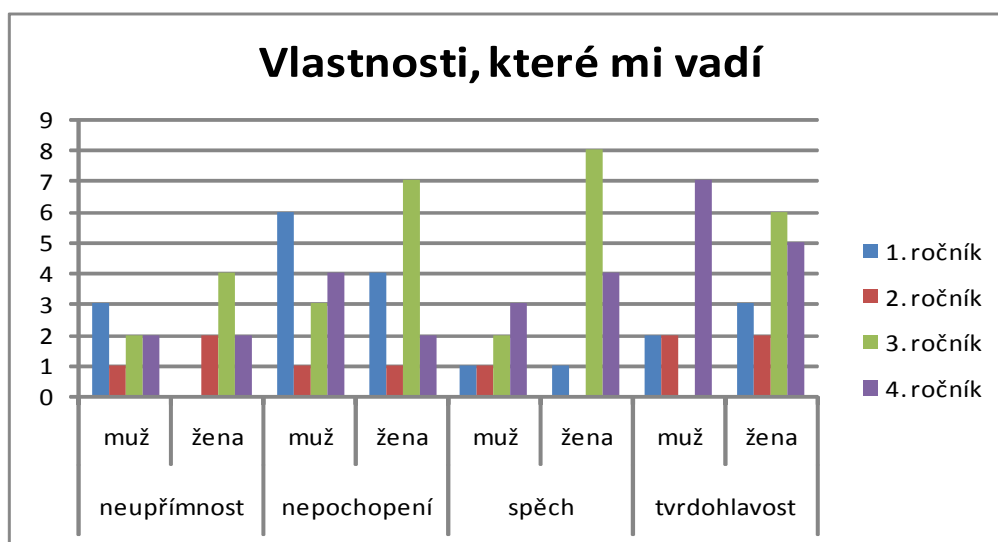
9. Na svých nejbližších si nejvíce vážím těchto vlastností:								
	starostlivost		spolehlivost		tolerance		kamarádství	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	3	3	6	0	2	5	8	1
2. ročník	1	2	3	2	2	1	1	4
3. ročník	0	5	4	6	3	9	0	5
4. ročník	7	8	3	1	4	6	2	6

Vlastnosti, kterých si studenti cení na svých blízkých, byly vybrány až po předchozích diskuzích. V diskuzích se nejčastěji objevovalo, že si mladí váží starostlivosti, spolehlivosti, tolerance a kamarádství. U dívek je kladen největší důraz na starostlivost a kamarádství. Zatímco u chlapců z vyvážených odpovědí převyšovala pouze spolehlivost. Je tedy možné, že chlapci doma oceňují hlavně stabilní a spolehlivý servis. V dívkách se možná už nyní objevuje mateřský pud a oceňují starostlivost

3.3.10 Tabulka, graf a analýza desáté otázky

10. Na mých nejbližších mi nejvíce vadí tyto vlastnosti:								
	neupřímnost		nepochopení		spěch		tvrdohlavost	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	3	0	6	4	1	1	2	3
2. ročník	1	2	1	1	1	0	2	2
3. ročník	2	4	3	7	2	8	0	6
4. ročník	2	2	4	2	3	4	7	5

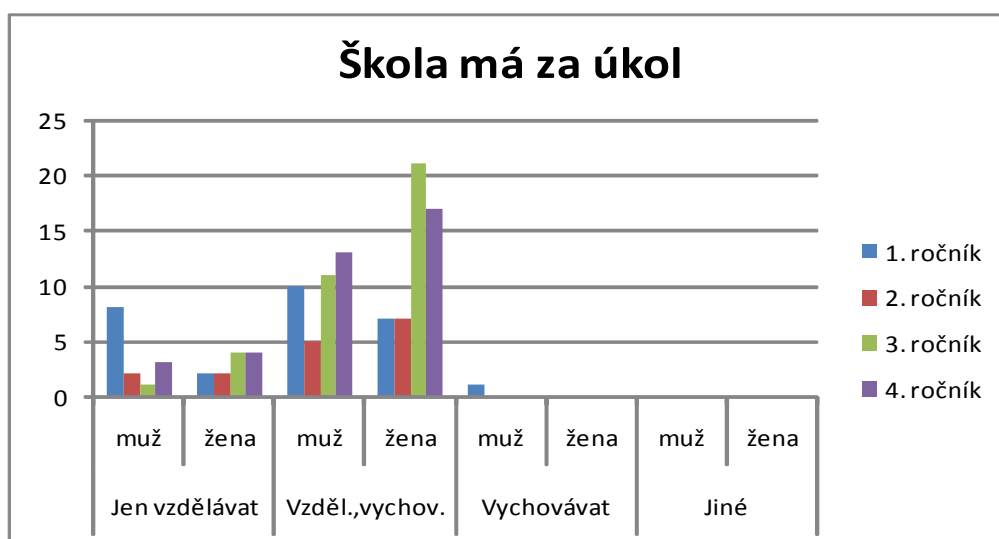
I v případě vlastností, které mládeži vadí na jejich blízkých jsme postupovali stejným způsobem jako u předešlé otázky, tzn., předcházela diskuze, po které byly vybrány výše uvedené vlastnosti. V diskusi se ale objevovalo mnohem větší spektrum možností, než u předešlé otázky. Několik studentů označilo, že jim nejvíce vadí sobectví, náladovost a podezíravost. Ojediněle se objevila lenost, nervozita, nezájem, podceňování a lakota.

Studenti 1. ročníků nejčastěji odsuzují nepochopení, což v porovnání s předešlou otázkou koresponduje. V té si nejvíce cenili kamarádství. Nejvíce odsuzovanou vlastností respondentů je tvrdohlavost. Tu označilo za nejhorší 27 studentů. Je zajímavé, že se zde často objevovala i úspěchanost (ve 20 případech), což však nebylo uvedeno u otázky „Atmosféra rodiny“. Může to být proto, že

uspěchaný je pouze jeden z rodičů a ten druhý udržuje dobrou atmosféru v rodině. Tak mi to alespoň studenti vysvětlili v následných rozhovorech.

3.3.11 Tabulka, graf a analýza jedenácté otázky

11. Úkolem školy je:								
	Jen vzdělávat		Vzděl.,vychov.		Vychovávat		Jiné	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	8	2	10	7	1	0	0	0
2. ročník	2	2	5	7	0	0	0	0
3. ročník	1	4	11	21	0	0	0	0
4. ročník	3	4	13	17	0	0	0	0

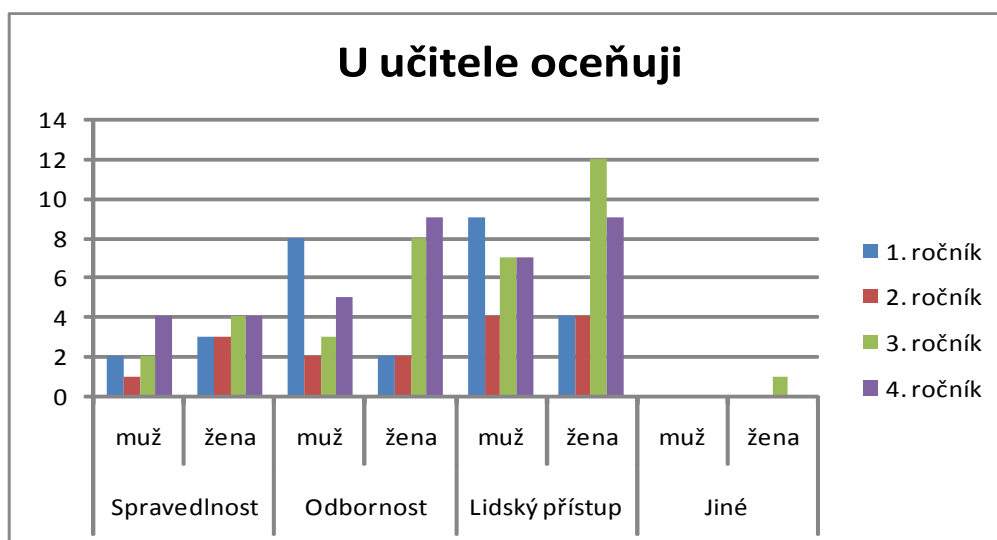
Odpovědi na tuto otázku byly zcela jednoznačné. Nejvíce studentů má názor, že škola má žáka jak vzdělávat, tak vychovávat. Žádný z respondentů nevidí úkol školy v žádné jiné oblasti a pouze jeden student odpověděl, že škola má pouze vychovávat.

Při vyhodnocování dotazníků bylo zajímavé zjištění, že studenti, kteří mají dle svých odpovědí v dotazníku velice harmonické rodinné zázemí, často odpovídali, že úkolem školy je pouze vzdělávat. Naopak studenti, kteří nemají dobré vztahy

s rodiči, odpovídali, že je důležitá i výchova. Z toho usuzuji, že tito mladí lidé hledají náhradu výchovné práce právě ve škole.

3.3.12 Tabulka, graf a analýza dvanácté otázky

12. U učitele nejvíce oceňuji:								
	Spravedlnost		Odbornost		Lidský přístup		Jiné	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	2	3	8	2	9	4	0	0
2. ročník	1	3	2	2	4	4	0	0
3. ročník	2	4	3	8	7	12	0	1
4. ročník	4	4	5	9	7	9	0	nic-1

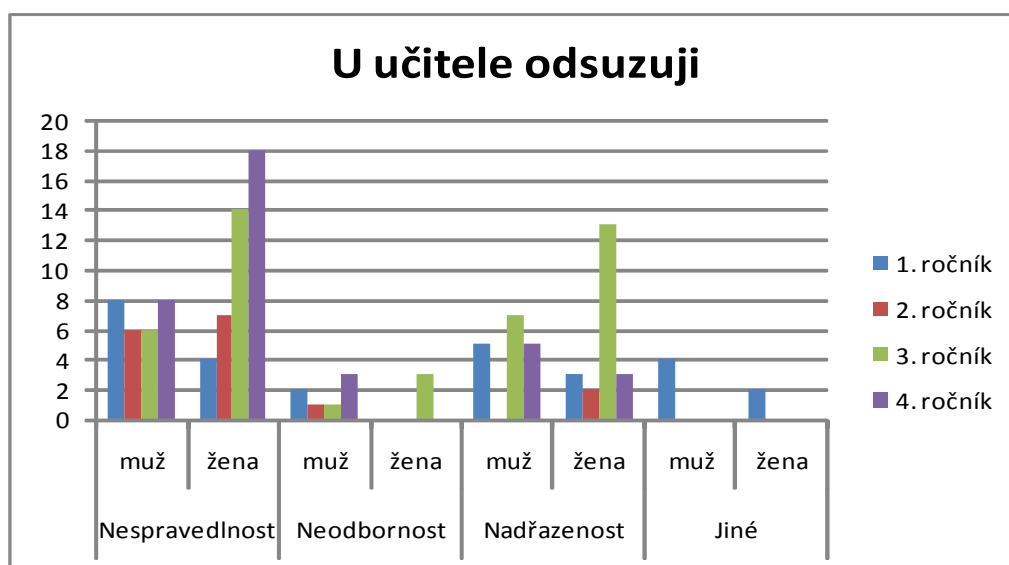
I v této otázce se potvrdily názory studentů, které často slyším během mé učitelské praxe. Studenti preferují partnerský a lidský přístup učitelů. Dokonce mu dávají přednost před odborností či spravedlností. Z toho je opět patrné, že výchovná část výuky je neméně důležitá, či ještě důležitější, než vzdělávací náplň. V rozhovorech se studenty také často slyším, že právě lidský a partnerský přístup učitele často postrádají.

Co se týká porovnávání jednotlivých ročníků a dělení dle pohlaví, odpovědi studentů jsou napříč tohoto spektra vyvážené.

Jedna studentka odpověděla, že na učitelích neoceňuje nic a jedna oceňuje kreativitu.

3.3.13 Tabulka, graf a analýza třinácté otázky

13. U učitele nejvíce odsuzují:								
	Nespravedlnost		Neodbornost		Nadřazenost		Jiné	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	8	4	2	0	5	3	4	2
2. ročník	6	7	1	0	0	2	0	0
3. ročník	6	14	1	3	7	13	0	0
4. ročník	8	18	3	0	5	3	0	0

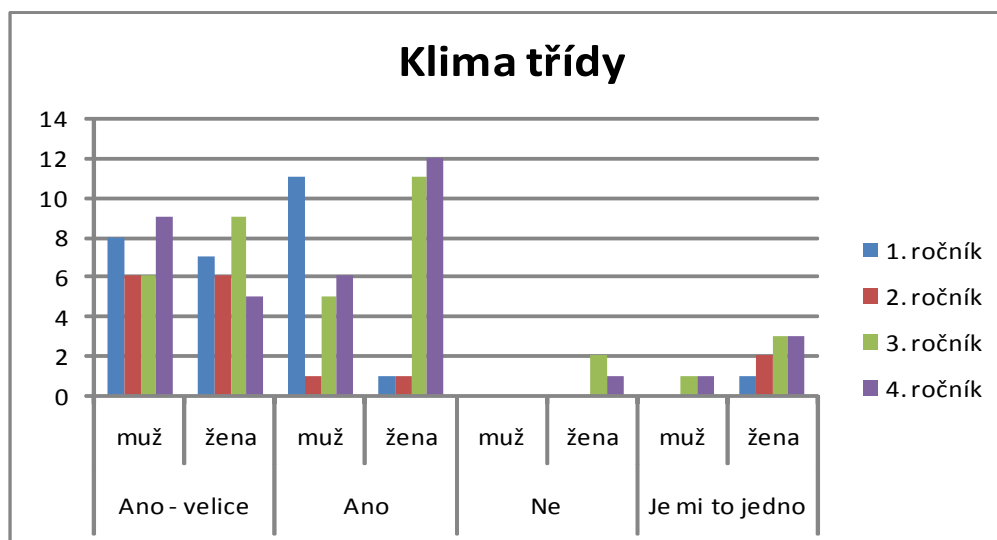
Vyhodnocení této otázky v podstatě navazuje na odpovědi otázky předešlé. Studenti odsuzují především nespravedlnost a nadřazenost. Případná neodbornost učitele už pro ně není takovým problémem. To může mít dva důvody. Buď jsou na naší škole jen učitelé odborníci, takže studenti nemohou neodbornost posoudit, nebo jsou vztahy mezi učiteli a žáky preferovány i v těchto odpovědích.

Zajímavý je také fakt, že nespravedlnost je odsuzována více než 50 % respondentů, zatímco spravedlnost oceňuje zhruba 20 %

respondentů. Z toho vyplývá, že spravedlnost považují studenti za normu, ale nespravedlnost jako vlastnost, která do školy nepatří.

3.3.14 Tabulka, graf a analýza čtrnácté otázky Při

14. Příjemná atmosféra a klima třídy je pro mě důležité:								
	Ano - velice		Ano		Ne		Je mi to jedno	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	8	7	11	1	0	0	0	1
2. ročník	6	6	1	1	0	0	0	2
3. ročník	6	9	5	11	0	2	1	3
4. ročník	9	5	6	12	0	1	1	3

vyhodnocování této otázky se potvrdilo, že pro mládež je důležité prostředí, které ji obklopuje. V rozhovorech studenti upozorňovali, že důležité jsou pro ně vztahy mezi žáky, vztahy mezi žáky a učiteli, ale i estetické prostředí učeben a školy.

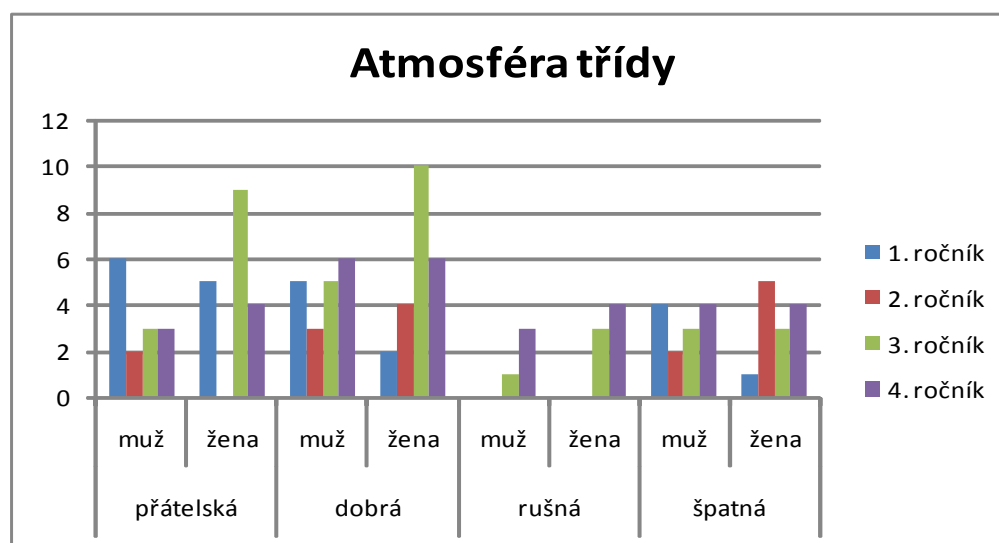
Překvapilo mě, že při porovnání dívek a chlapců, kladli na dobré klima třídy větší důraz chlapci. Kolonku „Je mi to jedno

zatrhlo 9 dívek, ale jen 2 chlapci. Kolonku „Není to pro mne důležité“ dokonce nevyplnil žádný chlapec, ale 3 dívky.

Pro pedagogy, ale i vedení školy z toho plyne, že by se mělo více dbát na estetické prostředí učeben, školy a okolí. Pak se budou studenti ve škole lépe cítit a možná ubude i agresivity, záškoláctví a šikany.

3.3.15 Tabulka, graf a analýza patnácté otázky

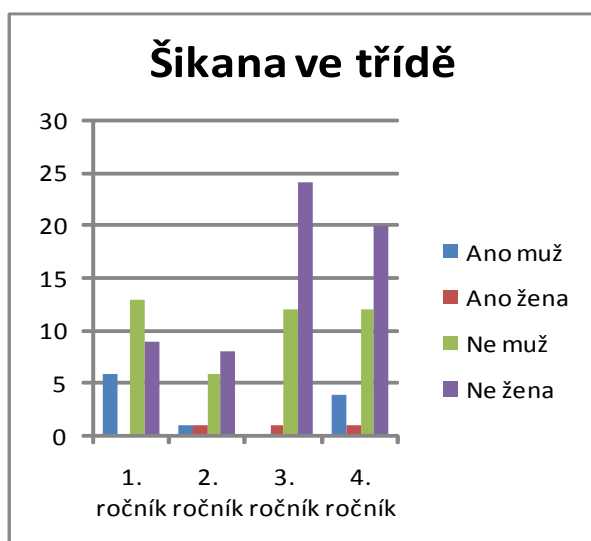
15. Atmosféru naší třídy bych popsal (a) takto:								
	přátelská		dobrá		rušná		špatná	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	6	5	5	2	0	0	4	1
2. ročník	2	0	3	4	0	0	2	5
3. ročník	3	9	5	10	1	3	3	3
4. ročník	3	4	6	6	3	4	4	4

Pro většinu respondentů je atmosféra třídy přátelská a dobrá. Někteří v předvýzkumu také odpověděli, že je klidná. Pět odpovědí znělo: „Jak kdy“. Studenti však téměř nepopisovali atmosféru třídy jako rušnou, což je naprosto odlišný pohled od učitelů. V celku lze říci, že nespokojeni jsou v každé třídě zhruba 3 – 4 studenti.

3.3.16 Tabulka, graf a analýza šestnácté otázky

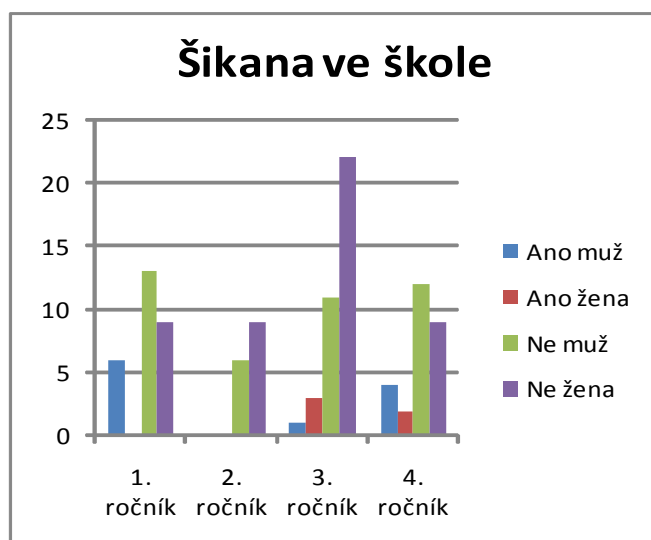
16. V naší třídě jsem pozoroval (a) šikanu:				
	Ano		Ne	
	muž	žena	muž	žena
1. ročník	6	0	13	9
2. ročník	1	1	6	8
3. ročník	0	1	12	24
4. ročník	4	1	12	20

Většina respondentů ve své třídě nepozoruje a ani dříve nepozorovala šikanu. Ve 4. ročníku byl případ šikany hned v začátcích odhalen a vyřešen, proto 5 studentů odpovědělo: „Ano, dříve“. 6 studentů z 1. ročníku odpovědělo také kladně. Po dohodě s třídní učitelkou a učitelkou občanské výchovy a sociální komunikace bude tomuto tématu věnováno více pozornosti.

3.3.17 Tabulka, graf a analýza sedmnácté otázky

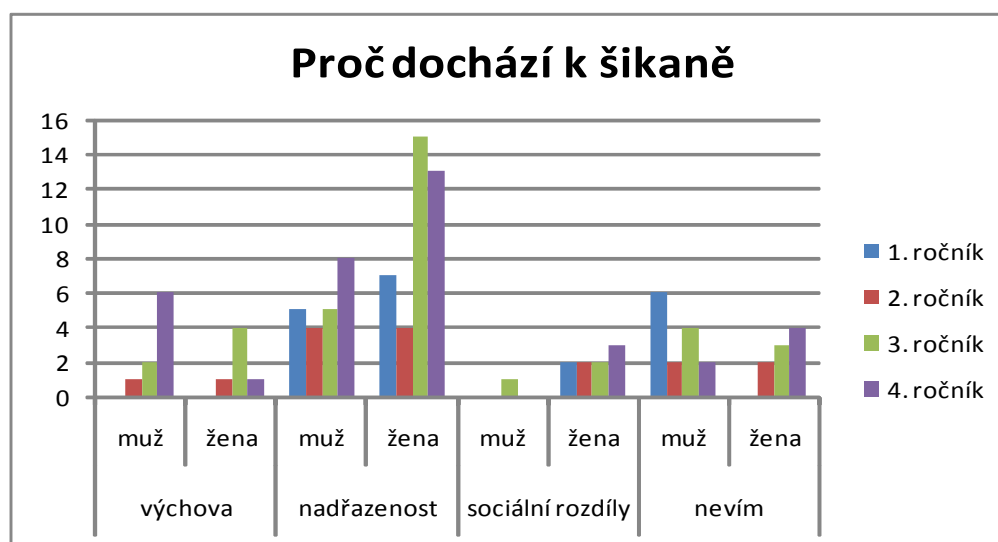
17. V naší škole jsem pozoroval (a) šikanu:				
	Ano		Ne	
	muž	žena	muž	žena
1. ročník	6	0	13	9
2. ročník	0	0	6	9
3. ročník	1	3	11	22
4. ročník	4	2	12	9

Odpovědi respondentů na tuto otázku se téměř shodují s odpověďmi na otázku předchozí – šikana ve třídě. Z toho plyne, že zřejmě půjde o stejné případy. Při vyhodnocování dotazníku také bylo zaznamenáno, že kladně odpovídali stejní respondenti na obě otázky. V obou případech byli upozorněni třídní učitelé a výchovný poradce školy a byly naplánovány speciální hodiny s dalšími informacemi o šikaně.

3.3.18 Tabulka, graf a analýza osmnácté otázky

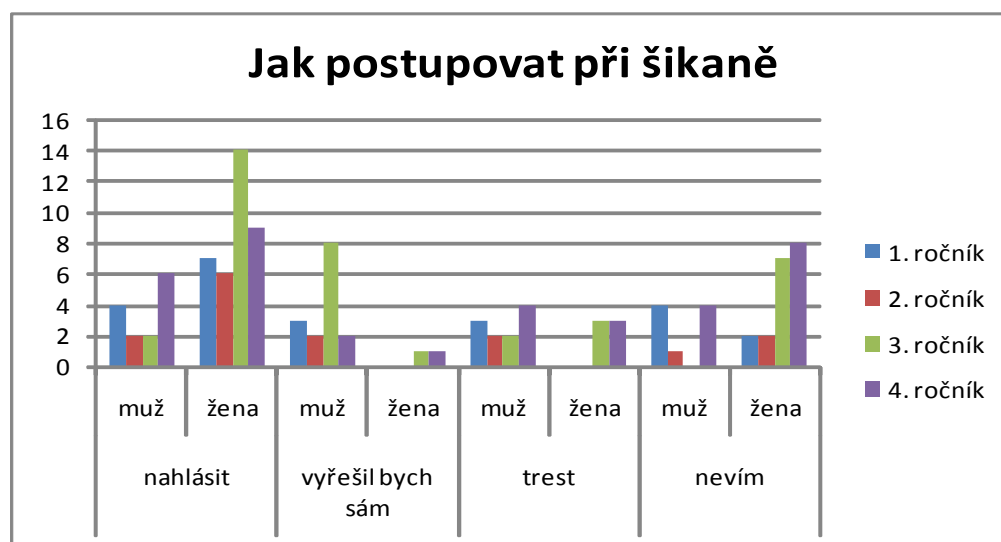
18. Proč, podle mne, k šikaně dochází:								
	výchova		nadřazenost		sociální rozdíly		nevím	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	0	0	5	7	0	2	6	0
2. ročník	1	1	4	4	0	2	2	2
3. ročník	2	4	5	15	1	2	4	3
4. ročník	6	1	8	13	0	3	2	4

Nejčastějším důvodem šikany je podle respondentů nadřazenost. Tu studenti často vyjadřovali slovy „Někdo si chce něco dokazovat“. Další ojedinělé odpovědi, které se objevovaly, byly: ze srandy, z nudy. Překvapením je, že kolem 20 % studentů důvod šikany neví. Je vidět, že informací na toto téma stále není dost.

3.3.19 Tabulka, graf a analýza devatenácté otázky

19. Jak bych postupoval (a) po odhalení šikany, proč:								
	nahlásit		vyřešil bych sám		trest		nevím	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	4	7	3	0	3	0	4	2
2. ročník	2	6	2	0	2	0	1	2
3. ročník	2	14	8	1	2	3	0	7
4. ročník	6	9	2	1	4	3	4	8

Jak postupovat po odhalení šikany neví celých 25 % studentů. To je téměř alarmující číslo. Z tohoto výzkumu však není jasné, zda studenti nevědí, co by udělali v tom konkrétním případě – jak by se zachovali, nebo zda nemají informace, co by měli dělat.

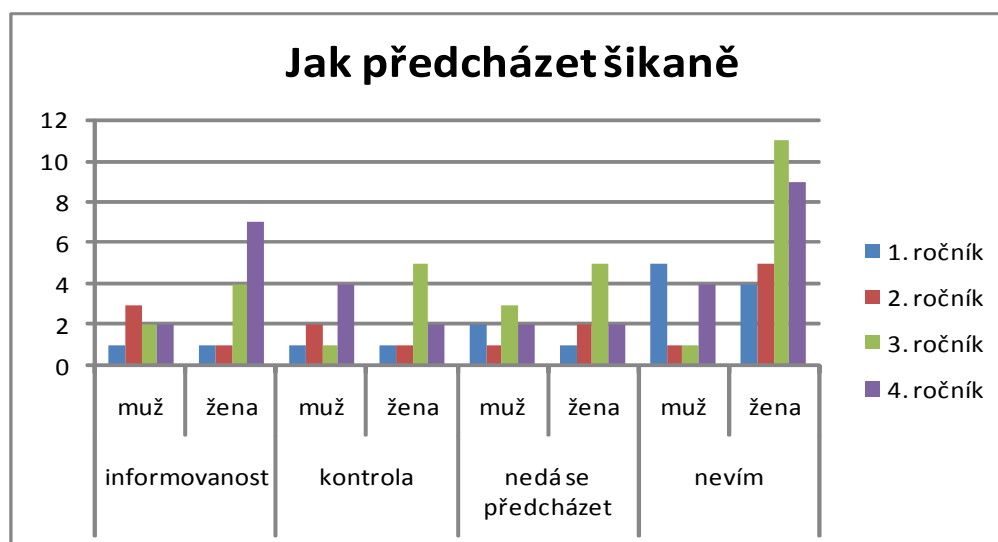
V porovnání chování dívek a chlapců docházíme k výsledku, že dívky by se spíše přikláněly k nahlášení šikany vyučujícímu nebo ředitelce školy. Chlapci by se snažili vyřešit situaci sami daleko častěji než dívky. Děvčata jsou také opatrnější s řešením situace trestem.

Další odpovědi, které se v dotazníku objevily, byly tyto: „Nijak, taky bych byl šikanován“, „Připojil bych se“, „Nedělala

bych nic, musí si to vyřešit sám“. Z těchto odpovědí je patrné, že studentům by měly být poskytnuty další informace o šikaně.

3.3.20 Tabulka, graf a analýza dvacáté otázky

20. Jak si myslíš, že by se mělo šikaně předcházet:								
	informovanost		kontrola		nedá se předcházet		nevím	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	1	1	1	1	2	1	5	4
2. ročník	3	1	2	1	1	2	1	5
3. ročník	2	4	1	5	3	5	1	11
4. ročník	2	7	4	2	2	2	4	9

Odpověď „nevím“ u této otázky jsem očekávala, protože vlastně navazuje na odpovědi u otázky „Proč dochází k šikaně“. Zde však „nevím“ zaznělo ještě častěji – více, než 30 %.

Zcela pesimistickou odpověď: „Nedá se předcházet“ použilo 18 studentů. Při následných rozhovorech studenti uváděli: „Všichni by museli mít stejné podmínky života“, „Lidé by měli mít lepší vztahy“, „Lepší výchova“, „Vždy byli úspěšní a neúspěšní lidé“

– tato odpověď mě zaujala. Proto jsem se zeptala: „Je šikanovaný ten neúspěšný a šikanující ten úspěšný?“ Odpovědí bohužel bylo: „Ano“.

3.3.21 Analýza dvacátéprvní otázky

Tato otázka zněla:

21. Seřaď uvedené činnosti a závislosti podle nebezpečnosti: (očíslej – nejnebezpečnější = 1)

1. Šikana
2. Alkohol
3. Drogy
4. Lhaní
5. Krádeže
6. Násilné činy
7. Kouření

78 % všech studentů zařadilo mezi tři nejnebezpečnější činnosti a závislosti: násilné činy, drogy, šikana. Nejčastěji se dokonce objevovaly i v tomto pořadí. Jako další nebezpečný čin byly většinou zařazeny krádeže. Kouření a lhaní bylo ve většině případů zařazeno na poslední dvě místa. Při následném rozhovoru bylo zjištěno, že studenti kouření a lhaní nepokládají za nebezpečné a často ani za nějaký problém vůbec. Občas k těmto dvěma závislostem byl přiřazen i alkohol.

3.3.22 Analýza dvacáté druhé otázky

Tato otázka zněla:

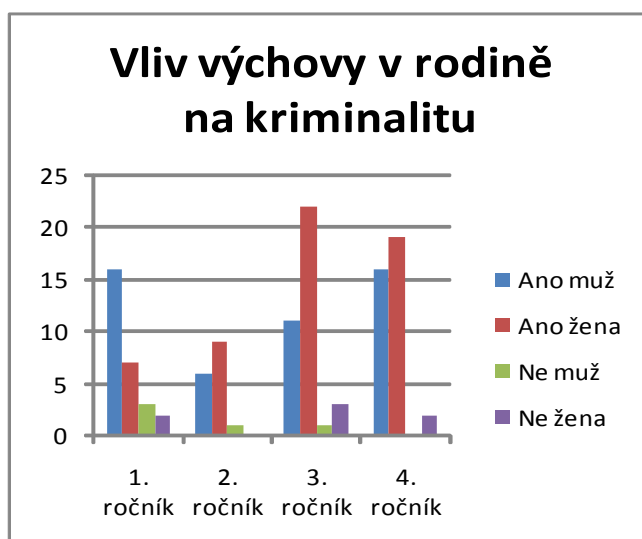
**22. Máš problém s některou z těchto činností či závislostí?
S jakou?**

1. Ano – s.....
2. Ne, ale můj kamarád
3. Ne

V 36 % se objevila odpověď, že studenti mají problém s kouřením. Problém s ostatními činy a závislostmi se neprokázal. Druhou odpověď označilo 21 % studentů. Většina studentů odpovídala, že žádný problém s výše uvedenými činy nemají. Při rozhovorech však někteří uváděli, že kouření, alkohol či lhaní nejsou žádnými problémy. Hlavně u lhaní bylo potvrzeno, že hodnotová orientace u některých jedinců je zaměřena na konzumní a povrchní stránky života.

3.3.23 Tabulka, graf a analýza dvacáté třetí otázky

23. Může výchova v rodině ovlivnit kriminalitu mládeže?				
	Ano		Ne	
	muž	žena	muž	žena
1. ročník	16	7	3	2
2. ročník	6	9	1	0
3. ročník	11	22	1	3
4. ročník	16	19	0	2

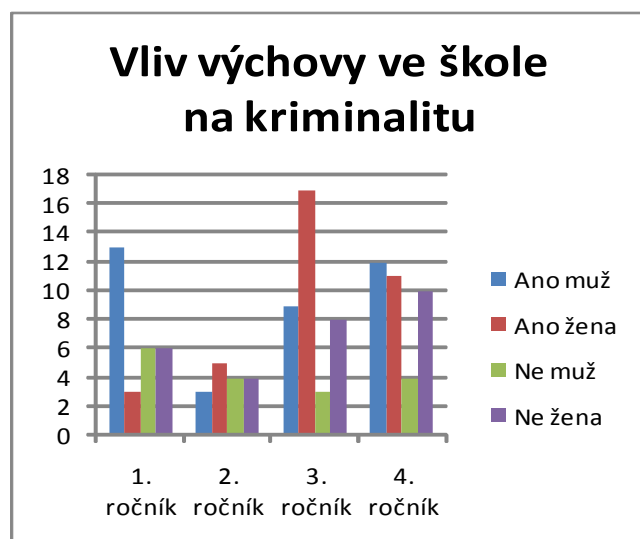

Dívky třetích a čtvrtých ročníků ve velkém počtu souhlasily, že výchova v rodině ovlivňuje kriminalitu. Dle tohoto výzkumu můžeme soudit, že se v tomto věku u žen objevují mateřské instinkty a proto kladou významnou důležitost na roli rodiny. Počet chlapců, kteří také odpovídají ano, je v těsném závěsu za dívkami. V prvním ročníku je počet chlapců, myslících si, že vliv výchovy na kriminalitu má rodina, dokonce o 9 vyšší.

Díky tomuto výzkumu můžeme doufat, že se těmto studentům dostává doma vhodné výchově, a že budou i oni své děti vychovávat tak, aby předcházeli kriminalitě.

3.3.24 Tabulka, graf a analýza dvacáté čtvrté otázky

24. Může výchova ve škole ovlivnit kriminalitu mládeže?				
	Ano		Ne	
	muž	žena	muž	žena
1. ročník	13	3	6	6
2. ročník	3	5	4	4
3. ročník	9	17	3	8
4. ročník	12	11	4	10

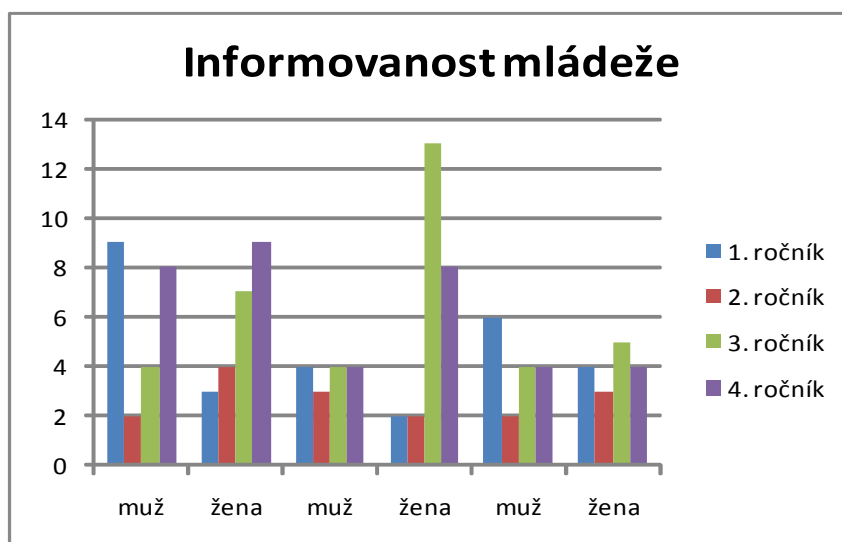

V prvním a ve čtvrtém ročníku se k možnosti, že má škola vliv na kriminalitu, přiklání spíše chlapci. Ve druhém a třetím ročníku je to právě naopak. Až 17 dívek si myslí, že výchova ve škole má na kriminalitu vliv.

V porovnání s předchozí otázkou je patrné, že studenti přikládají důraz na výchovu doma, v rodinách. Celých 89 % studentů se domnívá, že výchova spočívá na rodičích, zatímco 62 % si myslí, že je to úkolem i školy. Při vyhodnocování dotazníku bylo zajímavé pozorovat, že téměř žádný z respondentů si nemyslí, že může kriminalitu mládeže ovlivnit pouze škola.

3.3.25 Tabulka, graf a analýza dvacáté páté otázky

25. Je mládež dostatečně informována o tomto tématu?						
	Ano		Ne		Nevím	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	9	3	4	2	6	4
2. ročník	2	4	3	2	2	3
3. ročník	4	7	4	13	4	5
4. ročník	8	9	4	8	4	4

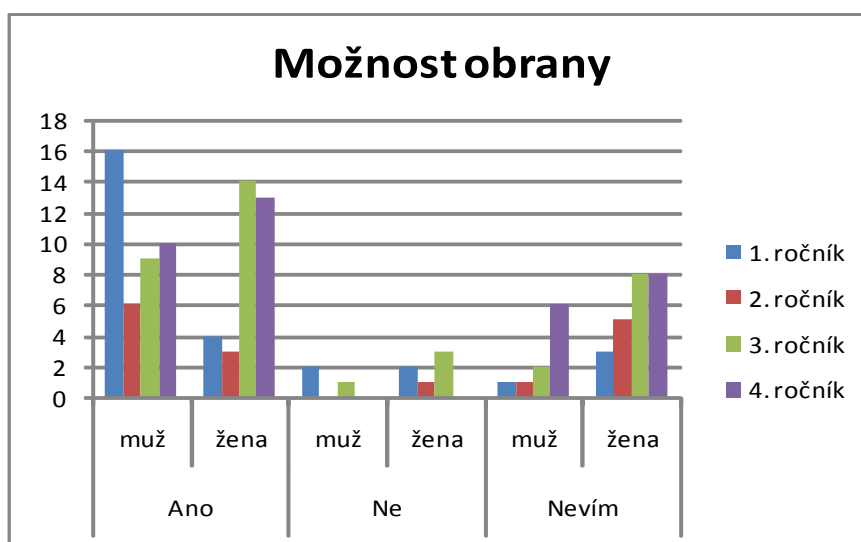

38 % studentů odpovědělo, že mládež má dostatek informací o kriminalitě a jejím předcházení. Ostatní studenti odpověděli zhruba ve stejném počtu, že neví nebo si myslí, že je informací málo. Z toho je jasně patrné, že mládež by uvítala další informace na toto téma.

Rozvrstvení odpovědí podle ročníků či pohlaví je přibližně stejné. Jen u prvních ročníků se objevilo poměrně velké procento studentů, kteří nevěděli – 35 %. 13 dívek ze třetího ročníku odpovědělo, že mládež není o problému šikany dostatečně informovaná, což je také převažující část v porovnání s ostatními skupinami.

3.3.26 Tabulka, graf a analýza dvacáté šesté otázky

26. Dokázal (a) by ses sám (a) ubránit výše uvedeným vlivům?						
	Ano		Ne		Nevím	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	16	4	2	2	1	3
2. ročník	6	3	0	1	1	5
3. ročník	9	14	1	3	2	8
4. ročník	10	13	0	0	6	8

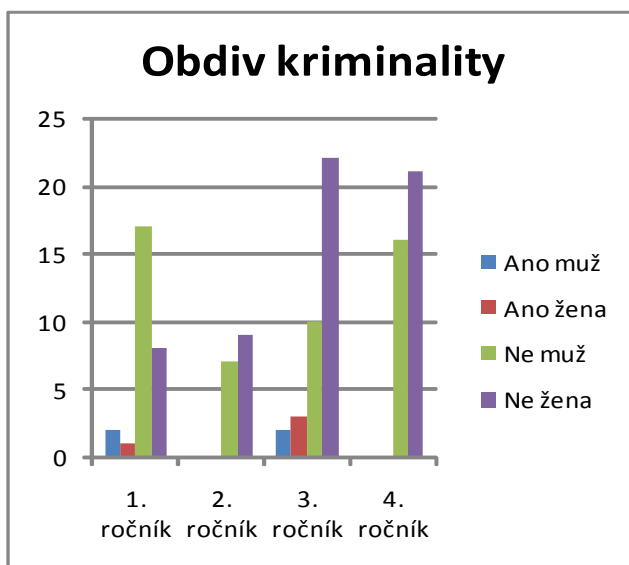

Při porovnání všech čtyřech ročníků se chlapci ukázali jako odvážnější osobnosti, které si myslí, že by se okolním vlivům šikany dokázali ubránit sami. Dívky však byly v závěsu za chlapci, v poměru 41:34. Naproti tomu děvčata dávala přednost možnosti „nevím“ – ve 24 případech, zatímco chlapci si tuto odpověď vybrali pouze v 10 případech. Odpověď: „Ne“, si vybrali pouze 3 chlapci, ale jednou tolik dívek.

Z této analýzy vyplývá, že mládež hrozbu rizika ohrožení a problém obrany před patologickými vlivy často podceňuje.

3.3.27 Tabulka, graf a analýza dvacáté sedmé otázky

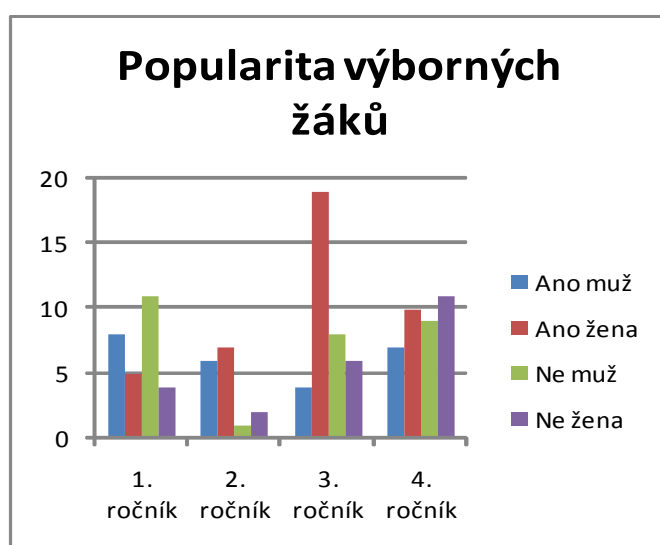
27. Obdivuješ spolužáky, kteří mají nějakou zkušenost s výše uvedenými činnostmi?				
	Ano		Ne	
	muž	žena	muž	žena
1. ročník	2	1	17	8
2. ročník	0	0	7	9
3. ročník	2	3	10	22
4. ročník	0	0	16	21

Obdiv kriminality se objevoval opravdu v nepatrném měřítku – pouze v 8 případech, přičemž ve druhých a čtvrtých ročnících vůbec ne. Kriminalitu obdivují 4 chlapci a 4 děvčata.

3.3.28 Tabulka, graf a analýza dvacáté osmé otázky

	muž	žena	muž	žena
1. ročník	8	5	11	4
2. ročník	6	7	1	2
3. ročník	4	19	8	6
4. ročník	7	10	9	11

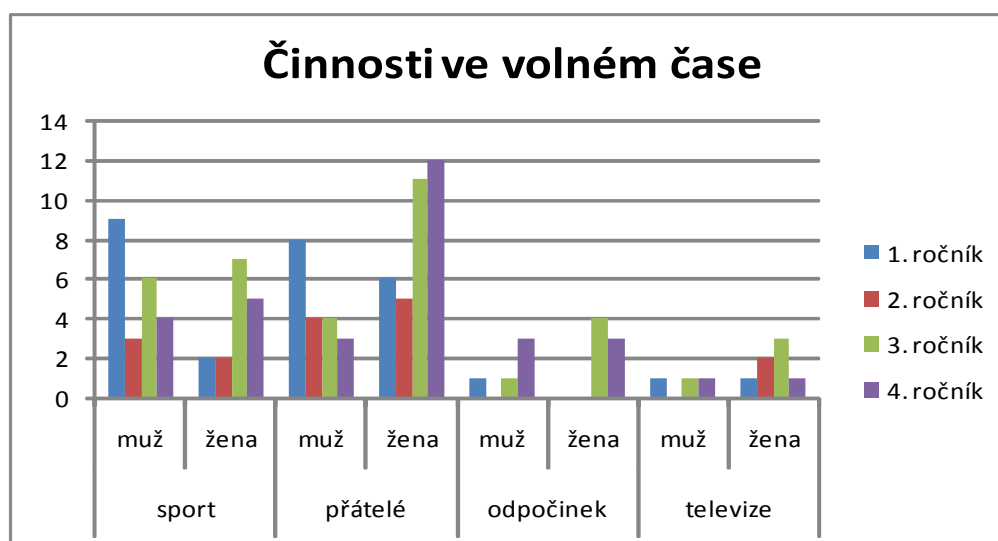

Na tomto grafu vidíme, jak se posouvají hodnoty žáků s postupujícím věkem. Zatímco první a druhé ročníky, chlapci i dívky, obdivují své spolužáky s lepšími studijními výsledky, třetí a čtvrté ročníky, chlapci i dívky, už zřejmě obdivují jiné faktory, než jsou známky ve škole. Možná i zde bychom našli prostor k formování hodnotové orientace mládeže a měli bychom se zaměřit na hodnoty dosaženého vzdělání, profesionality a odbornosti.

Průzkumem se prokázalo, že výborní žáci by se mohli stát terčem šikany. Proto je důležité se na tyto případy zaměřit a předejít jim.

3.3.29 Tabulka, graf a analýza dvacáté deváté otázky

29. Co nejčastěji děláš ve svém volném čase:								
	sport		přátelé		odpočinek		televize	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena	muž	žena
1. ročník	9	2	8	6	1	0	1	1
2. ročník	3	2	4	5	0	0	0	2
3. ročník	6	7	4	11	1	4	1	3
4. ročník	4	5	3	12	3	3	1	1

Velmi překvapivým zjištěním bylo, jak nízké procento žáků tráví svůj volný čas u televize. Mládež v tomto průzkumu dává zřetelně přednost trávení času se svými přáteli a sportu. Přičemž mnohem více chlapců v prvních ročnících se raději věnuje sportu, zatímco dívky třetích a čtvrtých ročníků zase dávají přednost trávení času s přáteli. Dalším překvapivým zjištěním bylo to, že ve třetích a čtvrtých ročnících se sportu věnují spíše dívky než chlapci. Odpočinku se věnují především studenti ve třetích a čtvrtých ročnících. To jsou poměrně povzbudivé výsledky.

Další činnosti, které se ojediněle u studentů objevily, byly: práce (ve 3 případech), cestování, přednášky, nakupování. Četba

knih se objevila pouze u pěti respondentů, což si myslím, že je naopak znepokojující výsledek.

3.3.30 Analýza třicáté otázky

Tato otázka zněla:

30. Co bys nejraději dělal (a) ve volném čase, kdybys měl příležitost (čas, finance, informace...)?

Tato otázka byla položena jako volná otázka a bylo očekáváno, že mládež projeví určitou kreativitu a vyjádří zde své nesplněné sny. To se však nestalo. V 18 případech studenti tuto kolonku nevyplnili vůbec, v ostatních se neobjevovaly žádné neuskutečnitelné sny. U dívek byla nejčastěji zaznamenána odpověď „Nakupovala bych“ – ve 27 případech, u chlapců „Bavil bych se s přáteli“ – 31 případů. Dále se objevily případy „Dělal bych profesionálně sport, Psala bych knihy, Jen bych ležel (a), Koupil bych si ostrov a tam žil, Četla bych si, Hrál bych počítačové hry...“

Pouze v jednom případě se objevilo „Pomáhala bych dětem v Africe“. Z průzkumu je tedy patrné, že mládež je zaměřena především na plnění přání, která se týkají pouze jí. Co se týká pomoci druhým, zlepšování okolí, „zachraňování“ světa to studenty Střední odborné školy neoslovilo. Hodnotová orientace mládeže se zatím ubírá pouze směrem ke svému „já“.

4. ZÁVER

V první části diplomové práce autorka shrnula nejdůležitější informace a znalosti získané četbou odborných knih na téma hodnotová orientace mládeže a prevence šikany. Všechny informace byly dány do souvislostí s praktickými zkušenostmi autorky při výuce na Střední škole veřejnoprávní Trivis, s.r.o., kde je autorka učitelkou. Velice často se stávalo, že při četbě odborné literatury si autorka uvědomovala, že právě tak to funguje, právě tak mládež reaguje, že stejným způsobem pracuje i ona sama. Mnoho činností a aktivit, které často zařazovala do výuky, se potvrdilo jako vhodných, a dalším, novým postupům, metodám a činnostem se naučila.

Při první představě, že diplomová práce bude založena na výzkumu na střední škole, neměla autorka žádnou představu, jak by měl vypadat dotazník, který bude základem práce. Již během četby odborné literatury a v průběhu rozhovorů a diskuzí na dané téma se studenty, si autorka postupně dělala obrázek, jaké otázky by dotazník měl obsahovat.

Dotazník předložený studentům nedělalo většině z nich problém vyplnit. Autorku mile překvapilo, že dané téma studenty zajímá a velice zodpovědně dotazník vyplňovali. V následných rozhovorech se studenti rádi vraceli k některým otázkám a diskutovali o možných odpovědích či řešeních.

Vzhledem k tomu, že autorka je také učitelkou občanské výchovy, dostala hned několik nápadů, jak zjištěné informace využít i v tomto předmětu. Z rozhovorů i dotazníku vyplynulo, že studenti nemají příliš jasno v pojmech jako hodnoty, hodnotová orientace, životní cíle, směr mého život... A právě na „osvětu“ v této oblasti by se autorka v budoucnu u svých studentů chtěla zaměřit.

5. SEZNAM LITERATURY

- Bendl, S.: Prevence a řešení šikany ve škole, ISV, Praha 2003
- Čáp, J.: Rozvíjení osobnosti a způsobu výchovy, ISV, Praha 1996
- Eyroví L. a R., Jak naučit děti hodnotám, Praha, Portál 2008
- Horák, J.: Kapitoly z teorie výchovy, 1. díl, TU Liberec, Liberec 1996
- Horák, J.: Kapitoly z teorie výchovy, 2. díl, TU Liberec, Liberec 1997
- Horák, J., Škola a hodnotová orientace dětí a mládeže, TU Liberec, Liberec 1997
- Horák, J., Josífková, J., Štěpanovič, M.: Výchovné problémy současné školy, TU Liberec, Liberec 2001
- Kolář, M.: Bolest šikanování, Portál, Praha 2005
- Kučerová, Člověk, hodnoty, výchova, Prešov 1998
- Melgosa, J., Posse, P.: Umění výchovy dítěte, Praha, 2003
- Murphyová – Wattová, M., Stamerová – Branková, P., Připravte své dítě do života, Praha 2007
- Ottova všeobecná encyklopedie, 2003
- Palouš, R.: Čas výchovy, Řím
- Pelcová, N.: Vzorce lidství, Praha, IVS 2001
- Pike G., Selby D.: Cvičení a hry pro globální výchovu, Portál, 2000
- Říčan, P.: Agresivita a šikana mezi dětmi, Pedagogická fakulta UK Praha, Praha 1997
- Sak, P., Saková, K., Mládež na křižovatce, Svoboda Servis, Praha 2004
- Vacek, P., Rozvoj morálního vědomí žáků, Praha, Portál 2008
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Věstník, ročník LXXV, Praha leden 2009

6. SEZNAM PŘÍLOH

6.1 Příloha č. 1 - Kdo jsem

6.2 Příloha č. 2 - Deklarace pohodové třídy

6.3 Příloha č. 3 – Dotazník

PŘÍLOHA Č. 1

Téma: KDO JSEM?

Cíl hodiny: Rozvíjet u žáků vědomí sebe sama, zkoumání vlastní osobnosti a rozvoj sebevědomí

Třída: 1. ročník

Pomůcky: Pracovní listy ke hře Co o sobě nevím

Obsah hodiny:

Evokace:

1. (10 min.) Ledolamka **Bombardování chválou**. Žáci se rozdělí na skupiny po pěti nebo šesti. Vždy jeden člen skupiny si sedne před ostatní a ti ho „bombardují“ výčtem pozitivních vlastností a předností, které na něm oceňují. Členové skupiny se střídají v roli zapisovatele a pečlivě zapisují vše, co bylo řečeno. Po skončení bombardování záznam předají „bombardované“ osobě. Podmínkou je říkat pouze pozitivní vlastnosti. Jakmile projdou „bombardováním“ všichni žáci, skupina dostane za úkol pojmenovat různé kategorie a typy předností, které se objevily. Mluvčí pak celé třídě sdělí, co skupina zjistila.

Uvědomění významu:

2. (5 min.) Otázka: „**Proč je pro správnou volbu povolání důležité poznat sebe sama?**“ Žáci na základě poznatků z minulé hodiny a svých zkušeností formou brainstormingu sdělují své myšlenky. Já je zapisuji na tabuli. Např. zjištěním schopností, ale i slabých stránek víme, na čem jsme → správná volba, zručnost je slabá stránka → vím jakému povolání se vyhnout...

3. (20 min.) Co všechno o sobě nevím? Co si o mně myslí ostatní? Hra **Co o sobě nevím**.

Každý si vezme papír, **podepíše** ho a pošle svému sousedovi po levé ruce (nikdo nesmí mít svůj vlastní). Položím první otázku: *Jaká je má oblíbená barva?* Každý odpoví tak, jak by odpověděl člověk, jehož podepsaný papír má právě u sebe.

Když všichni dopíší, papíry se pošlou o jedno místo dál a já položím další otázku: *Co nejraději dělám ve svém volném čase?* Po zodpovězení se papír opět posouvá stejným směrem. A tak to po každé otázce pokračuje, dokud ke všem opět nepřiputuje jejich vlastní podepsaný papír. Musí být tolik otázek, kolik je hráčů. Až si všichni najdou své papíry, mnoho zajímavého se o sobě dovědí. Pak každý analyzuje, co nového se o sobě dověděl. Někteří (dobrovolně) mohou **nové poznatky o sobě** sdělit ostatním.

Další otázky: *Co mě nejčastěji rozčilí?*

Jaké je mé oblíbené jídlo?

Jak bych chtěl prožít ideální prázdniny?

Jsem raději sám nebo ve společnosti? V jak velké?

Mohl bych být ředitelem naší školy? Proč ano/ ne?

Jsem věrný?

2009

*Chtěl bych mít vlastní televizní show?
Co je mé vysněné povolání?
Jsem rád středem pozornosti?
Chci, aby bylo po mém, nebo se raději podřídím
ostatním?
Pomáhám rád ostatním?
Chovám se přirozeně nebo si občas na něco hraji?
Mám rád zvířata?
Co bych udělal s milionem korun, kdybych ho vyhrál?
Zajímám se o módu?
Jaká je má oblíbená hudební skupina, zpěvák?
Vyznávám nějaký styl? (hip hop, punk, emo...)
Je ve třídě někdo, koho nemám rád?
Který předmět mám nejraději?
Jaký sport mě baví? Baví mě vůbec nějaký?
Jaké roční období mám nejraději?
Byl bych dobrým politikem? Proč ano/ne?
Chtěl bych bydlet na vesnici nebo ve městě?
Co dělám, když se někdo baví na můj účet?*

4. (5 min.) „Nyní se zamyslete nad každou řádkou. Někdo to o vás říká, říkáte si to i vy sami? Je mnoho lidí, kteří na vás oceňují úplně jiné věci než vaši spolužáci. A naopak to, čeho vy si ceníte, si možná ostatní nepovažují. Na základě tohoto zjištění si znovu projděte svoje kvality a zamyslete se, zda na sobě něco chcete změnit nebo zda důvěřujete ve své schopnosti a možnosti. Protože **bez zdravé sebedůvěry nemůže na sobě nikdo dál pracovat.**“
Domácí úkol: Odpovězte na otázky: 1. Jaké vlastnosti bych chtěl/a získat? 2. Co bych na sobě chtěl/a změnit? 3. V čem se chci zdokonalit? 4. S čím jsem nespokojen/a? 5. Čeho si na sobě cením?
→ U všech odpovědí rozepište i **jak** na tom budete pracovat a **kdy** toho chcete dosáhnout.

Zdroje: Pike G., Selby D.: Cvičení a hry pro globální výchovu, Portál, 2000 (Bombardování chválou)

Rheinwaldová E.: Jak dosáhnout úspěchu v profesním i soukromém životě, Ikar, 1997 - (kapitola Jak si vylepšit a rozvinout přirozené vlastnosti)

www.hranostaj.cz (hra Co o sobě nevím)

PŘÍLOHA Č. 2

Téma: DEKLARACE POHODOVÉ TŘÍDY

Účel: Posílit osobní a kolektivní odpovědnost žáků za příjemnou atmosféru ve třídě a škole.

Věk: 16 – 17 let

Doba trvání: Úvodní cvičení 45 minut, později několik kratších bloků

Potřeby: Balicí papír, fixy, karty ze čtvrtky, papír a tužka pro každou skupinu.

Postup: Nejdříve provedeme úvodní diskusi na téma „pohodová třída“. Pohodová třída, škola je taková, kde se všichni žáci cítí dobře, rádi tam chodí, kde mohou svobodně vyjádřit své názory, ale také akceptují názory druhých. Pohoda by měla být šířena jak při vyučování, tak o přestávkách, ale i při mimoškolní činnosti. Diskuse by měla rozebrat otázky typu: Co si pod pojmem pohoda představit? Je důležité, aby na vytvoření pohodové třídy spolupracovali studenti i učitelé (kdo ještě)? Jak docílit pohody?

Malé skupiny dostanou karty ze čtvrtky a vytvoří z nich „karty očekávání“, tzn., že na ně žáci vypíší, co očekávají od pohodové třídy a také od sebe. Žáci mohou používat jak pozitivní formulace (očekávám kvalitní přátelství, chci zde mít hezké a kulturní prostředí odpovídající mému věku, chci se zde cítit jako doma...), tak i negativní formulace (nechci, aby se kolem koše povalovaly plastové lahve, nechci, aby byli pomlouváni spolužáci, kteří u toho zrovna nejsou, nechci, aby byl rušen výklad p. učitelky...). Žáci ve skupinkách vymýšlejí nejen kolektivní závazky, ale i individuální (což je složitější). Žáci se budou snažit i o konkrétní pojmenování problému (nebát se jít do podstaty problému). Závazky by měly začínat slovy: „Musím...“

Skupiny pak postupně přečtou všechny své karty očekávání a závazky, které se k nim vážou. Když skupiny posoudí všechny přečtené karty, následuje diskuse. Jejím cílem je dohodnout se na souboru očekávání a závazků platných pro celou třídu.

Výroky, na kterých se shodla celá třída, zapíšeme na velký kus balicího papíru a ten pak vyvěsíme na nástěnku ve třídě. Žáci požádají i ostatní vyučující, aby si „Deklaraci pohodové třídy“ přečetli a vyjádřili se k ní, případně ji společně upraví.

K projektu se budou žáci i učitelé vracet a posuzovat, jak žáci i učitelé „Deklaraci pohodové třídy“ plní a zda zvolená očekávání a závazky odpovídají tomuto projektu. Také čas od času posoudí, zda je nutné „Deklaraci pohodové třídy“ doplnit či pozměnit.

Použití: Cvičení pomáhá žákům ucelit představu o pojmu pohoda, radost. Také se učí pojmenovat negativní jevy ve třídě a naopak představit si „ideální“ fungování třídy. To se děje prostřednictvím zkoumání všech rušivých, ale i pozitivních aspektů ve třídě. Cvičení také seznamuje žáky s klíčovou myšlenkou vztahu mezi očekáváním a zodpovědností (jak osobní, tak kolektivní).

PŘÍLOHA Č. 3

DOTAZNÍK

určený studentům střední školy

Vážení studenti,
předkládaný dotazník slouží vědeckým účelům a je anonymní. Jeho cílem je analýza postojů a hodnot mládeže, nikoli však jednotlivců. Proto získané údaje nebudou v žádném případě použity proti tomu, kdo je poskytl. Odpovídejte proto naprosto pravdivě a otevřeně. Prosím Vás o zodpovědné vyplnění.
V otázkách, kde jsou dané možnosti, zakroužkujte vždy číslo odpovědi, kterou si zvolíte. V otázkách, kde není uvedena žádná možnost, napište stručnou a výstižnou odpověď.
Za vyplnění děkuji.

I. Já a moje rodina

1. Pohlaví: 1. muž
2. žena
2. Ročník: 1. 1. ročník
2. 2. ročník
3. 3. ročník
4. 4. ročník
3. V pololetí letošního školního roku jsem měla (a): 1. Vyznamenání
2. Několik dvojek, či trojek
3. Čtyřku
4. Několik čtyřek, či pětku (y)
4. Uveď, co je tvým životním cílem, čeho bys chtěl v životě dosáhnout.
.....
.....
5. V naší rodině si často společně povídáme: 1. Ano – velice často
2. Ano – občas
3. Jen při řešení problémů
4. Málo kdy

6. Atmosféru v naší rodině bych popsal (a) jako:
1. Láska
 2. Tolerance
 3. Zájem o mé problémy
 4. Nezájem
 5. Stálý spěch
 6. Sobectví
 7. Fyzické násilí
 8. Jiné:
7. Vztahy s rodiči mám:
1. Výborné
 2. Dobré
 3. Neutrální
 4. Špatné
8. Vzorem z mé rodiny je pro mne:
1. Otec
 2. Matka
 3. Sourozenec
 4. Jiný člen rodiny
 5. Nikdo
9. Na svých nejbližších si nejvíce vážím těchto vlastností:
- 1.....
 - 2.....
 - 3.....
10. Na mých nejbližších mi nejvíce vadí tyto vlastnosti:
- 1.....
 - 2.....
 - 3.....

II. Já a můj vztah ke škole

11. Úkolem školy je:
1. Pouze vzdělávat
 2. Vzdělávat a vychov.
 3. Vychovávat
 4. Jiné:
12. U učitele nejvíce oceňuji:
1. Spravedlnost
 2. Odbornost
 3. Lidský přístup
 4. Jiné:

13. U učitele nejvíce odsuzují:
1. Nespravedlnost
 2. Neodbornost
 3. Nadřazenost
 4. Jiné:
14. Příjemná atmosféra a klima třídy je pro mě důležité:
1. Ano - velice
 2. Ano
 3. Ne
 4. Je mi to jedno
15. Atmosféru naší třídy bych popsal (a) takto:
1.
 2.
 3.
16. V naší třídě jsem pozoroval (a) šikanu:
1. Ano
 2. Ne
17. V naší škole jsem pozoroval (a) šikanu:
1. Ano
 2. Ne
18. Proč, podle mne, k šikaně dochází:
-
19. Jak bych postupoval (a) po odhalení šikany, proč:.....
-
20. Jak si myslíš, že by se mělo šikaně předcházet:
-
-

III. Kriminalita mládeže

21. Seřaď uvedené činnosti a závislosti podle nebezpečnosti:
(očíslej – nejnebezpečnější = 1)

1. Šikana
2. Alkohol
3. Drogy
4. Lhaní
5. Krádeže
6. Násilné činy
7. Kouření

22. Máš problém s některou z těchto činností či závislostí?
S jakou?
1. Ano – s
 2. Ne, ale můj kamarád
 3. Ne
23. Může výchova v rodině ovlivnit kriminalitu mládeže?
Jak?
1. Ano -
 2. Ne
24. Může výchova ve škole ovlivnit kriminalitu mládeže? Jak?
1. Ano.....
 2. Ne
25. Je mládež dostatečně informována o tomto tématu?
1. Ano
 2. Ne
 3. Nevím
26. Dokázal (a) by ses sám (a) ubránit výše uvedeným vlivům?
1. Ano
 2. Ne
 3. Nevím
27. Obdivuješ spolužáky, kteří mají nějakou zkušenost s výše uvedenými činnostmi?
1. Ano
 2. Ne
28. Obdivuješ spolužáky, kteří mají výborné studijní výsledky?
1. Ano
 2. Ne
29. Co nejčastěji děláš ve svém volném čase:
1.
 - 2.....
 - 3.....
30. Co bys nejraději dělal (a) ve volném čase, kdybys měl příležitost (čas, finance, informace...)?